

Operne sezone u pulskoj areni u sedamdesetim godinama 20. stoljeća

Kurelić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:938198>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
MUZIČKA AKADEMIJA U PULI
ODSJEK STUDIJA GLAZBENE PEDAGOGIJE

MARTINA KURELIĆ

**OPERNE SEZONE U PULSKOJ ARENI U SEDAMDESETIM GODINAMA
20. STOLJEĆA**

DIPLOMSKI RAD

Pula, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
MUZIČKA AKADEMIJA U PULI
ODSJEK STUDIJA GLAZBENE PEDAGOGIJE

MARTINA KURELIĆ

OPERNE SEZONE U PULSKOJ ARENI U SEDAMDESETIM GODINAMA

20. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

JMBAG: 0303077283

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Povijest hrvatske glazbe 2

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: Muzikologija i etnomuzikologija

Mentor: prof. dr. sc. Lada Duraković

Pula, srpanj 2024.

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
2. Pregled opernih sezona u Areni od 1930. do 1940. godine	2
3. Pregled opernih sezona u Areni od 1947. do 1970. godine	5
4. Godina 1970.: Giuseppe Verdi: <i>Aida</i> i Jakov Gotovac: <i>Ero s onoga svijeta</i>	9
5. Godina 1971.: Georg Bizet: <i>Carmen</i>	12
6. Godina 1976.: „Dani opere i baleta”	15
6.2. Natjecanje mladih opernih pjevača	25
7. Godina 1977.: Izvedbe <i>Seviljskoga brijača</i> Gioacchina Rossinija i Tijardovićeve mjuzikla <i>O kućo mala</i>	26
7.1. Natjecanje mladih opernih pjevača	34
8. Godina 1978.: Izvedbe opera <i>Ero s onoga svijeta</i> Jakova Gotovca, <i>Krabuljni ples</i> Giuseppea Verdija i <i>Tosca</i> Giacoma Puccinija	36
9. Godina 1979.: Izvedbe opera <i>Istarska svadba</i> Antonija Smareglije, <i>Rigoletto</i> Giuseppea Verdija i <i>Madama Butterfly</i> Giacoma Puccinija	43
10. Godina 1980.: Izvedba <i>Tosca</i> Giacoma Puccinija, <i>Istarske svadbe</i> Antonija Smareglije i <i>Trubadura</i> Giuseppea Verdija	49
11. Zaključak	51
12. Popis literature	53
13. Sažetak.....	57

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

1. Uvod

Operne izvedbe u Areni u sedamdesetim godinama 20. stoljeća zanimljiv su i intrigantan dio glazbene povijesti Pule. Prikupljanje spoznaja o njima iziskivalo je dublje istraživanje i rekonstrukciju iz fragmentiranih izvora.

Zašto sam se odlučila upravo za ovu temu? Razlozi su mnogobrojni, a jedan od ključnih njezina je neistraženost. Fascinacija neistraženim ili nedovoljno poznatim dijelovima prošlosti često je obojena posebnim šarmom jer svaka nova spoznaja predstavlja intelektualno zadovoljstvo i podstrek za daljnji rad. Otkrivanje informacija o opernim izvedbama toga doba nosilo je određen element neizvjesnosti, s mogućnošću da neću pronaći relevantne podatke, potrebne da „zaokružim priču” o toj temi. Ipak, upravo je ta neizvjesnost bila ključan poticaj za dublje zaranjanje u istraživanje.

Metodologija izrade mojega diplomskog rada morala je biti prilagođena zbog nedostatka službenih arhiva institucija, odnosno organizatora glazbeno-scenskih programa, koji bi trebali biti ključan izvor za temeljit uvid u operne sezone toga vremena. Stoga je fokus istraživanja bio usmjeren na druge dostupne izvore – članke iz dnevnoga lista *Glas Istre*, časopisa *Kulturni vjesnik* te Radijske stanice Pula Radija Zagreb, čije se informativne emisije čuvaju u Državnome arhivu u Pazinu¹. Iako sam zbog nepoznavanja jezika bila ograničena u korištenju informacija iz lista na talijanskome jeziku *La Voce del Popolo*, pojedine sam članke koje sam smatrala važnima ipak uključila u korpus obrade. Da bih dobila dublji uvid u percepciju opernih izvedbi u Areni izvan Istre, konzultirala sam se i s člancima iz lista *Vjesnik*, posebno za dvije najvažnije sezone, 1976. i 1977. godinu. Takav pristup omogućio je širu perspektivu kritičkoga prijma opernih događaja izvan istarske regije, obogaćujući tako analizu i interpretaciju rezultata istraživanja.

Tijekom rada poseban je izazov bila rekonstrukcija uloga svih protagonista jer tiskani mediji nisu uvijek navodili sva imena. Unatoč tim poteškoćama posvetila sam se pažljivoj analizi dostupnih izvora da bi moj prikaz opernih sezona bio što potpuniji. Zbog

¹ Fond HR-DAPA-641. Radio televizija Zagreb. Radio Stanica Pula. Radi protočnosti teksta u bilješkama se navodi samo Dnevnik Radio Pule, a ne i cjelovito ime fonda.

izbjegavanja ponavljanja, da bi tekst bio što protočniji, u radnji se (osim ako nije drugačije specificirano) pojam „novine” uvijek odnosi na dnevni list *Glas Istre*.

Posebnu zahvalu dugujem Pomorskomu i povijesnom muzeju Istre na dopuštenju za korištenje fotografija, Sveučilišnoj knjižnici u Puli za korištenje fotografija i plakata, kao i djelatnicima Državnoga arhiva u Pazinu na pomoći prilikom istraživanja.

I na koncu, ovaj rad ne bi bio moguć bez podrške i vodstva moje drage mentorice, prof. dr. sc. Lade Duraković, kojoj neizmjereno zahvaljujem na stručnosti, strpljivosti, savjetima i inspirativnoj podršci tijekom cijeloga procesa pisanja diplomskog rada.

2. Pregled opernih sezona u Areni od 1930. do 1940. godine

U okviru širega pokreta popularizacije operne umjetnosti diljem Italije između dvaju svjetskih ratova fašistički je režim aktivno promovirao izvođenje glazbeno-scenskih djela na otvorenim prostorima da bi umjetnost postala dostupna svim slojevima društva. U Puli, poznatoj po njezinu dotada neiskorištenom amfiteatru, pronađena je idealna lokacija za ostvarivanje takvih programa. Građevinskim zahvatima u tridesetim godina prošloga stoljeća amfiteatar je adaptiran radi izvođenja glazbeno-scenskih predstava. Organizacija tih događaja, kao i svih ostalih segmenata glazbenoga života grada, bila je pod kontrolom političkih moćnika, što je ukazivalo na snažan utjecaj fašističkoga režima na tadašnja kulturna zbivanja.²

Tijekom 1930-ih godina pulski Amfiteatar postao je upečatljiva pozornica za operne spektakle koji su privlačili ljubitelje glazbe i umjetnosti diljem regije. Između 1932. i 1936. godine na rasporedu su većinom bila djela talijanske provenijencije. Gostovali su izvođači iz cijele Italije, posebno iz Julijske krajine, Milana i Rima, solisti i članovi orkestara i zborova iz raznih talijanskih kazališta. Uz njih, izvedbenu su postavu također pomagali domaći, pulski glazbenici, mahom amateri.

U prvoj sezoni 1932. godine, koja je, prema riječima organizatora, imala eksperimentalni karakter, u Areni je nakon 30 godina ponovno izvedena Verdijeva

² Informacije o opernim sezonama koje se opisuju u ovome poglavlju preuzete su iz članka Lade Duraković „Ususret narodu: Operne sezone u pulskoj Areni za vrijeme fašističke diktature (1930.-1940.)”, *Arti Musices* 33/2, 2003., 159–184. Dublji bi uvid u te sezone izišao iz okvira teme koja je u fokusu ovoga rada pa sam spomenula samo neke važnije protagoniste te navela podatke koji upućuju na interes publike za pojedine događaje i slične zanimljive detalje. Više o tim opernim sezonama v. u knjizi spomenute autorice *Pulski glazbeni život u razdoblju fašističke diktature (1926.-1943)*. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2003.

opera *Moć sudbine*. U izvedbi je sudjelovalo četrdesetak Puljana, članova Orkestralnoga sindikata, te trideset svirača iz drugih provincija. Dirigirao je Angelo Ferrari. Ulogu Donne Leonore tumačila je sopranistica Lella Gaio, Don Carla je interpretirao bariton Giovanni Inghilleri, dok je Don Alvaro bio tenor Vittorio Fullin, rodom Puljanin. Ta je izvedba predstavljala spektakularan povratak opere u Arenu, obnavljajući slavu i tradiciju toga prekrasnog mjesta. Te je godine Arena bila domaćin još jednoj impresivnoj opernoj predstavi – Verdijevoj *Aidi*. Za tu je priliku organiziran dolazak publike parobrodom i vlakom iz Trsta te s Brijuna i iz Rijeke, što je privuklo veliku znatiželju i interes domaćih ljubitelja glazbe koji su izvedbe iščekivali s nestrpljenjem. Putem novina pozivalo se pulske glazbenike da se pridruže izvedbi, s ciljem da se minimalizira angažman gostujućih svirača. Taj događaj nije samo bio kulturni spektakl, već je i simbolizirao jedinstvo i suradnju unutar glazbene zajednice Pule. Bila je to prilika da se prebrode eventualne razlike i da se pokaže snaga kolektivnoga djelovanja u stvaranju nezaboravnoga glazbenog iskustva.

U lipnju 1933. godine osnovana je tvrtka „Ente autonomo Arena” radi poboljšanja i osiguranja kvalitetnije organizacije opernih sezona te radi omogućavanja potpune kontrole fašističke vlasti nad financijskim aspektima opernih izvedbi u Areni. Toga su ljeta na repertoaru bile opere *Istarska svadba* Antonija Smareglije i Ponchiellijeva *Gioconda*. U izvedbi *Istarske svadbe* sudjelovalo je stotinjak svirača i pjevača pod ravnanjem Umberta Berretonija. List *Corriere Istriano* objavio je impresivan osvrt na arhitekturu, vizualni dojam i rasvjetu u Areni. Pohvaljeni su i solisti, među kojima su bili Lella Gayo, Antonio Melandri, Vittoria Menica, Giuseppe Flamini. No, kritičari nisu bili zadovoljni scenografijom, za koju su napisali da je bila neprilagođena dramskoj radnji i pomalo zastarjela. Slijedila je izvedba opere *Gioconda* u kojoj su se u glavnim ulogama predstavili Carla Iacobo, Vittoria Pallombini, Giuseppe Flamini i dr. Izvedba je bila vrlo dobro prihvaćena, no broj posjetitelja na objema predstavama bio je ispod očekivanja.

„Istarsko ljeto”, organizirano 1934. godine u istarskoj provinciji, u okviru kojega je održana i operna sezona, bila je iznimno ambiciozna manifestacija i najveći kulturni događaj od uspostavljanja fašističkoga režima. Osim umjetničkih, organizirale su se i sportske, religijske, folklorne i druge manifestacije. Operna sezona bila je inagurirana Puccinijevom *Toscom*. U naslovnoj je ulozi bio slavni Beniamino Gigli, a dirigentsko vodstvo preuzeo je Umberto Berretoni. Premijera je bila izvrsno posjećena, kao i repriza. Obje impresivne izvedbe ostavile su snažan dojam na kritičare koji su istaknuli

visoku kvalitetu predstave i dubok emocionalni odjek izvedenoga djela. Slijedila je izvedba Wagnerove opere *Lohengrin*, također pod Berretonijevim vodstvom. Solisti su bili Ettore Parmeggiani, Maria Caniglia, Vincenzo Guiccardi, Puljanin Rodolfo Suppan (Rudolf Župan) i dr. Premijeru i reprize kritičari su vrlo dobro ocijenili. Sljedeće, 1935. godine pod dirigentskom palicom Antonina Votta izvedeni su Boitov *Mefistofele* te Verdijev *Trubadur*. Među glazbenicima našli su se pulski svirači te glazbenici iz tršćanskoga teatra „Verdi”. U kritikama je posebno istaknuto da je dirigent znao cijelu partituru *Mefistofela* napamet te je stoga uspijevaao naglašavati sve skrivene ljepote glazbe. Prema kritikama izvedba *Trubadura* bila je veoma uzbudljiva, a dirigent je iskazao „inteligentnu viziju zajedništva”.

Godina 1936. bila je sadržajem bogatija od svih prethodnih godina. Program je uključivao ciklus komičnih opera, ozbiljnih opera te ciklus drame i plesa. Na rasporedu su bili Rossinijev *Seviljski brijuč*, Vittadinijeva opera *Vedra duša (Anima allegra)*, Auberova opera *Fra diavolo*, potom *Andrea Chenier* Umberta Giordana te Bizetova *Carmen*. Ekonomska je situacija u to vrijeme bila teška pa se vlast grandioznim predstavama silno trudila prikriti krutu realnost. Opera *Vedra duša* nije bila posjećena poput premijera prijašnjih godina, a sama izvedba nije oduševila kritičara. No, *Seviljski brijuč*, prema novinskim napisima, iako nije bio najbolje posjećen, izveden je iznad svih očekivanja, a posebno se istaknuo bariton Carlo Galeffi u ulozi Figara. Slijedila je Auberova opera *Fra diavolo*, a ciklus komičnih opera završio je izvedbom Rossinijeva *Seviljskog brijuča* koja je ocijenjena odličnim kritikama, kako u pulskim, tako i u tršćanskim novinama. U ciklusu ozbiljnih opera izvodile su se Bizetova *Carmen* i Giordanova *Andrea Chenier*. U naslovnim ulogama u operi *Carmen* našle su se *mezzosopranistica* Elena Nicolai, *sopranistica* Licija Albanese te *mezzosopranistica* Liana Avogadro, tenor Antonio Melandri i drugi. Dirigent je bio Antonino Votto koji je, prema riječima kritičara, svoj posao odradio vrhunski.

S obzirom na megalomansku organizaciju i loše procjene organizatora, ljetna sezona 1936. godine ponovno je proizvela financijski krah pa se tako 1937. godine moralo odustati od organiziranja opernih priredbi. No, već sljedeće godine opera se vraća u Arenu. Godine 1938. na repertoaru su bile Puccinijeva opera *Turandot* i Verdijev *Otello*. Bojazan da zbog sadržaja libreta i težine ta opera neće dovoljno doprijeti do publike pokazala se bezrazložnom. Objema operama dirigirao je Antonino Votto, a kritike na izvedbe bile su izvrsne.

Godine 1939. izvedene su Verdijeva *Aida* i Puccinijeva *La Boheme*. Izvedbama je ravnao Piero Fabbroni, a orkestar i zbor brojali su oko 160 članova. Izvedbi *Aide* prisustvovalo je oko deset tisuća ljudi, a interpretacija je bila iznad svih očekivanja. Izvedba Puccinijeve *La Boheme* također je ocijenjena „nenadmašnom i trijumfalnom”. Valja istaknuti da su se te operne sezone održavale ponajprije iz političkih razloga. Mussolini je inzistirao na tome da se umjetnost prilagodi ljudima svih staleža pa se Ministarstvo kulture ponajprije fokusiralo na visoku razinu predstava, na zvučna imena koja će privući velik broj posjetitelja te na pristupačnost cijena.

3. Pregled opernih sezona u Areni od 1947. do 1970. godine

Nakon Drugoga svjetskog rata, velikoga egzodusa i promjene strukture stanovništva za novu je komunističku vlast vraćanje glazbeno-scenskih priredbi u Arenu bio jedan od kulturnih prioriteta. U grad se doselio velik broj stanovnika iz unutrašnjosti Istre i iz drugih krajeva Jugoslavije kojima je trebalo pokušati približiti tzv. „visoku umjetnost” te im predstaviti jugoslavenske umjetnike i operne ansamble, a ujedno pokazati da njihove izvedbe mogu kvalitetom parirati onima prijeratnima, talijanskima.³

Zagrebačka opera i balet imali su čast biti gosti prve poslijeratne operne sezone 1949. godine. Izvedene su opere *Aida* Giuseppea Verdija, *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca te balet *Ohridska legenda* Stevana Hristića. Publika je posebno dobro primila premijeru *Aide* koja je izazvala oduševljenje vrlo visokom kvalitetom izvedbe i privukla izuzetno velik broj posjetitelja. Godine 1950. gostovala je Beogradska opera. Izvodili su se Gotovčev *Ero s onoga svijeta*, Hristićev balet *Ohridska legenda*, Puccinijeva *Tosca*, Borodinov *Knez Igor* i Verdijeva *Aida*. Zabilježeno je da je izvedbi *Kneza Igora* prisustvovalo čak 15 000 gledatelja. Sljedeće, 1951. godine na repertoaru su bile Verdijeva *Aida* i *Krabuljni ples*, Puccinijeva *Tosca* i Bizetova *Carmen* u izvedbi Zagrebačke opere. Premijera *Aide* zbog kiše, nažalost, nije izvedena dokraja, ali novinari su unatoč tomu visoko ocijenili izvedbu, posebno pohvalivši dirigenta Milana Sachsa i dobro pripremljen zbor. Slijedila je izvedba Bizetove *Carmen*,

³ Informacije o opernim sezonama koje se opisuju u ovome poglavlju preuzete su iz članka Lade Duraković „Ususret narodu II: Prve poslijeratne operne sezone u pulskoj Areni (1949.-1952.)”, *Arti Musices*, 38/2, 2007., 217–231, te iz knjige iste autorice *Ideologija i glazbeni život: Pula 1945.-1966.* Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2010. Pregled opernih izvedbi u Areni može se pronaći i na mrežnome izdanju *Istrapedije, istarske internetske enciklopedije*, na poveznici: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/447/operne-sezone-u-pulskoj-areni>.

kojoj je, prema medijskim zapisima, prisustvovalo oko 16 000 gledatelja. Unatoč slabijim kritikama i nedostatku fuzije između orkestra i zbora solisti Marijana Radev i Josip Gostič bili su ocijenjeni vrlo dobrima. Na *Krabuljnome plesu* bilo je oko 12 000 gledatelja, a posebno su pohvaljene Vilma Nožinić, Bianca Dežman te Nada Puttar. U Puccinijevoj *Tosci* i *Madami Butterfly* dirigentsku je palicu od Milana Sachsa preuzeo Berislav Klobučar. Obje su izvedbe bile uspješne, a izvedbi *Tosce* prisustvovalo je oko 9000 gledatelja. Te je 1951. godine realiziran još jedan operni ciklus, u izvedbi ansambla Ljubljanske opere, sastavljenoga od 200 umjetnika, 60 članova orkestra i 90 zbornih pjevača. Na programu su bile Verdijeve opere *Trubadur* i *La Traviata*, Puccinijeva opera *La Boheme* i Charpentierova *Louise*. Dirigenti su bili Samo Hubad, Danilo Švara i Rado Simonitti. Organizacija tih opernih događaja bila je prilično izazovna. Nedostatak hotela u gradu otežavao je smještaj umjetnika i gostiju iz drugih gradova pa se naglašavalo da valja poboljšati suradnju s turističkim agencijama i željeznicom da bi se na operu privukao veći broj ljubitelja glazbe.

Godine 1952. u Puli je prvi put nastupio ansambl Narodnoga kazališta iz Rijeke, sastavljen od dvjestotinjak članova. Na repertoaru su bile opere *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana Zajca, Verdijev *Rigoletto*, Puccinijeva *La Boheme* te Bizetova *Carmen*. Sve je izvedbe glazbena kritika vrlo dobro prihvatila. Iz medijskih osvrtâ možemo zaključiti da je publika bila najbrojnija na izvedbi Puccinijeve opere *La Boheme*, i to najvjerojatnije zbog popularnosti jednoga od solista, Vladimira Ruždjaka.

Godine 1953. u promidžbeni je dio organizacije operne sezone uložen poseban trud. Plakati koje je osmislio Antun Augustinčić tiskani su i na stranim jezicima. Te je godine na repertoaru bilo čak deset opera: Gotovčeva *Mila Gojsalića*, Zajčev *Nikola Šubić Zrinjski*, Beethovenov *Fidelio*, Wagnerov *Ukleti Holandez*, Mascagnijeva *Cavalleria rusticana*, Leoncavallovi *I Pagliacci*, Rossinijev *Seviljski brijač*, Verdijeve *Otello* i *Aida* te Goundov *Faust*. Sezona je otvorena operom *Mila Gojsalića* Jakova Gotovca pod vodstvom samoga autora, na kojoj je bilo prisutno oko 6000 gledatelja. U osvrtima nije bilo kritičkih nota, pisani su samo hvalospjevi izvođačima. Sezona je zatvorena operom *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana Zajca te je upravo toj izvedbi prisustvovao najveći broj posjetitelja.

Godine 1954. operna je sezona bila organizirana u okviru „Pulskoga festivala” koji je obuhvaćao i projekcije domaćih i inozemnih filmova te smotru narodnih plesova i pjesama. Gostovao je ansambl Narodnoga kazališta Ivana Zajca iz Rijeke, a izvodile su se opere *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca, *Andrea Chenier* Umberta Giordana,

Gluckov *Orfej* te Donizettijeva *Lucia di Lammermoor*. Unatoč povoljnim cijenama ulaznica odaziv publike nije bio velik. Osvrti na izvedbe bili su prepuni oduševljenja, a Gluckov *Orfej* ocijenjen je najkvalitetnijom izvedbom te sezone.

Nakon dvogodišnje pauze operne su se predstave počele ponovno održavati 1957. godine. Taj je put gostovala Sarajevska opera, a izvodile su se *Pikova dama* Petra Iljiča Čajkovskoga, balet *Romeo i Julija* Sergeja Prokofjeva, Verdijevi *Trubadur* i *Aida*, *I Pagliacci* Ruggiera Leoncavalla, *Koštana* Petra Konjovića te Gotovčevi *Simfonijsko kolo* i *Ero s onoga svijeta*. Izvedbama su ravnali Ivan Štajcer, Mladen Pozajić i Teodor Romanić. Cijene ulaznica bile su visoke, a svakoj predstavi prisustvovalo je tek oko 2000 posjetitelja. Sve su opere dobile pozitivne kritike, osim opere *I Pagliacci* u kojoj je kritiziran nastup tenora Marija Gjuranca, nedovoljno zreloga za izvođenje tako zahtjevne uloge.

Nakon duljih pregovora 1958. godine u pulskoj je Areni gostovala Beogradska opera. Izvodile su se Puccinijeva *Tosca*, Borodinov *Knez Igor*, Bizetova *Carmen*, Hristićeva *Ohridska legenda* te *Gorski vijenac* Nikole Hercigonje. Iako su izvođačima upućene mnogobrojne kritike, operna je sezona generalno ocijenjena uspješnom te nije rezultirala financijskim gubicima.

Sezona 1959. godine bila je posebna po tome što je toga ljeta u Areni ansambl HNK-a iz Zagreba obilježio 50 godina svojega djelovanja. Izvedbe Gotovčeva *Ere*, Lhotkina baleta *Đavo u selu*, Borodinova *Kneza Igora*, Giordanova *Andree Cheniera*, Bizetove *Carmen*, Verdijeva *Trubadura*, Gluckova *Orfeja* te opere *Koriolan* Stjepana Šuleka upriličilo je više od 300 umjetnika, a dirigirali su Mladen Horvat, Demetrij Žebre i Milan Sachs. Zbog nepovoljnih vremenskih prilika i malobrojne publike sezona je razočarala organizatore i publiku.

Godine 1960. gostovao je ansambl HNK-a iz Rijeke. Na repertoaru su bili Zajčev *Zrinjski*, baleti *Coppelia* Lea Delibesa i *Valpurgijska noć* iz Goundova *Fausta* te glazbena revija *Od Havaja do Opatije*, koju je prema Abrahamovoj opereti *Havajski cvijet* adaptirao i režirao Dinko Svoboda, a koja je privukla najveću pažnju i bila neočekivano dobro posjećena.

U 1961. i 1962. godini u Amfiteatru gostuje isti ansambl. Sezona 1961. otvorena je izvedbom *Nikole Šubića Zrinjskoga* Ivana Zajca pod vodstvom Borisa Papandopula. Zbog vremenskih uvjeta te kišovite i hladne večeri, koji su utjecali na izvođače, izvedba nije ocijenjena osobito kvalitetnom. Bolji su dojam na medije i publiku ostavile izvedbe Smetanine opere *Prodana nevjesta* pod vodstvom Borisa Papandopula i Verdijev

Rigoletto pod vodstvom Davorina Hauptfelda. Usprkos povoljnim cijenama ulaznica odaziv publike nije bio osobit. Godine 1962. izvode se Verdijev *Don Carlos*, Gotovčev *Ero*, Mascagnijeva *Cavalleria rusticana*, Ravelov balet *Bolero* te Gershwinov *Amerikanac u Parizu*. Publika je vrlo dobro primila sve izvedbe osim *Don Carlosa* koji je, sudeći prema kritikama novinara, unatoč kvalitetnoj izvedbi bio predugačak i publici odveć zamoran.

Godine 1963. gosti operne sezone bili su članovi Državnoga akademskoga kazališta Ševčenko iz Kijeva koji su se predstavili izvedbom Minkusova *Don Quixotea* i koncertom na kojemu su, osim djela ruskih kompozitora, izvedene i narodne pjesme. Nakon kijevskih umjetnika Riječka opera nastavila je opernu sezonu izvedbama Verdijeve *Aide*, Giordanova *Andree Chaniera* te Gotovčeva *Ere*.

Godine 1964. operna je sezona bila dio manifestacije pod nazivom „Istarske ljetne priredbe” koja se održavala u svim većim gradovima Istre u organizaciji „Koncertne poslovnice”. Te je godine gostovala Beogradska opera, a na repertoaru su bile opere *Boris Goundov* Modesta Musorgskoga, *Aida* i *Nabucco* Giuseppea Verdija, balet *Labuđe jezero* Petra Iljiča Čajkovskoga, *Licitarsko srce* Krešimira Baranovića te *Simfonijski triptih* Petra Konjovića. Cijela operna sezona bila je popraćena solidnim kritikama, a posebno su pohvaljeni dirigenti Oskar Danon i Dušan Miladinović. Usprkos velikomu trudu organizatora i ta je sezona, nažalost, pretrpjela financijski neuspjeh.

Nakon dulje stanke od opernih priredbi 1969. godine u Puli su gostovali Lepiziška opera i simfonijski orkestar. Taj važan događaj kojim je trebala biti revitalizirana operna sezona u Areni obilježen je izvođenjem Mozartova *Don Juana* pod dirigentskim vodstvom Rolfa Reutera te koncertom Simfonijskoga orkestra kojim je ravnao Ogan Durjan. Prema pisanju novina publika nije krila nezadovoljstvo zbog loše akustike koja je rezultirala neusklađenošću pjevača i instrumentalista.⁴

Unatoč ponovnomu znatnomu financijskom gubitku, kako će biti vidljivo iz nastavka ovoga rada, operne su se sezone nastavile održavati i u sedamdesetim godinama prošloga stoljeća.

⁴ Marin, Laura: *Glazbena svakodnevnica Pule 1965.-1970. u ogledalu dnevnog tiska*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Muzička akademija, 2023.

4. Godina 1970.: Giuseppe Verdi: *Aida* i Jakov Gotovac: *Ero s onoga svijeta*

Godine 1970. u kolovozu je u Areni gostovao ansambl Narodnoga kazališta Ivana Zajca iz Rijeke, a izvedene su dvije opere: *Aida* Giuseppea Verdija i *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca. U glavnim su se ulogama u Verdijevoj operi predstavili Ljiljana Molnar-Tajalić, gošća iz Sarajeva, kao Aida, Tomislav Neralić kao Amonasro te Franjo Petrušanec kao egipatski faraon, dok je u ulozi Radamesa debitirao Riječanin Viktor Bušljeta. Ostale su uloge tumačili Franjo Godec, Blanka Zec, Branko Žiger i Darinka Šegota-Žiger. Solistima, zborom i orkestrom ravnao je Davorin Hauptfeld, za režiju je bio zadužen Dinko Svoboda, za scenografiju Dorian Sokolić, za koreografiju Olga Orlova, a za kostimografiju Inga Kostinčer. U izvedbi su sudjelovali i članovi baletnoga studija „Mladi”.⁵ Zanimljivo je istaknuti da je uprava riječkoga kazališta nudila organizaciju prijevoza publike do Opatije i natrag, ako bi interes publike bio velik. Da bi privukao potencijalne posjetitelje, novinar *Glasa Istre* u najavi je opisao neke od značajki *Aide*:

„Blještave solističke uloge, veliki zbarski ansambl i bogatstvo melodija, uz Verdijevo umijeće pisanja velikih vokalnih ansambala, dio su monumentalnih muzičkih vrijednosti ove opere, što prkosi vremenu i novim strujanjima u muzičkom stvaralaštvu, ne silazeći s repertoara svjetskih pozornica. Najveća imena u povijesti reproduktivne umjetnosti, poznati operni pjevači okušali su svoja vrhunska umijeća upravo u *Aidi*, koja svojom melodičnošću i izražajnošću pruža pjevačima neograničene mogućnosti potvrđivanja glasovnih umjetničkih kvaliteta.”⁶

U operi *Ero s onoga svijeta* predstavili su se Ljubomir Strgačić kao Mićo, Franjo Godec kao Marko, Blanka Zec kao Doma, Filka Dimitrova kao Đula te Ambroz Kukuljević, Darinka Šegota-Žiger, Milan Udović i drugi. Izvedbom je ravnao Ino Perišić. Redatelj opere bio je Dinko Svoboda, a scenograf Antun Žunić.⁷

Opere su izvedene 13. kolovoza (*Aida*) i 14. kolovoza (*Ero s onoga svijeta*).⁸

⁵ Fike, Š.: „Sutra *Aida* u ambijentu pulske Arene”, *Glas Istre*, 12. 8. 1970., 9; Fike, Š.: „*Aida* na velikim pozornicama Opatije i Pule – To će biti doživljaj”, *Glas Istre*, 7. 8. 1970., 9.

⁶ Fike, Š.: „*Aida* na velikim pozornicama Opatije i Pule – To će biti doživljaj”, *Glas Istre*, 7. 8. 1970., 9.

⁷ Fike, Š.: „Dva spektakla u Areni”, *Glas Istre*, 17. 8. 1970., 9.

⁸ (nepotpisano): „*Aida* i *Ero s onoga svijeta* u Areni”, *Glas Istre*, 12. 8. 1970., 4.

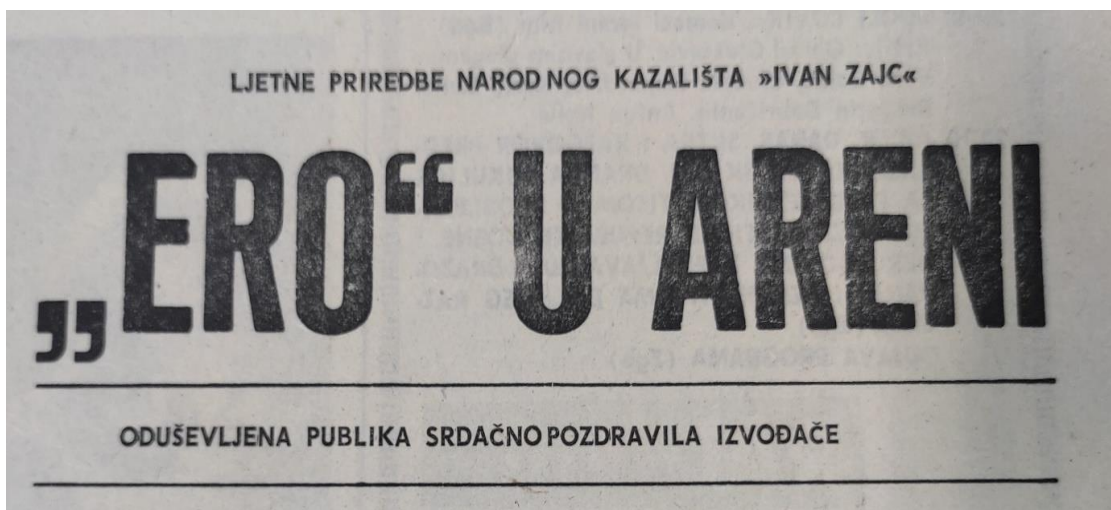
Iz osvrta na te izvedbe saznajemo da je posjećenost obiju opera bila velika te da je publika bila i više nego oduševljena. Novinar *Glasa Istre* posebno se osvrnuo na izvedbu *Ere*, a mišljenja kritike o cjelokupnoj interpretaciji bila su pozitivna:

„Ero s onoga svijeta, naša najviše izvođena opera u zemlji i inozemstvu – pjevana na osam jezika – osvojila je publiku ne samo briljantnom izvedbom i raspjevanih melodija i razuzdanog veselja velikog završnog kola već i duhovitim libretom, kao i izvanrednim glumačkim ostvarenjem. Ero je nesumnjivo jedna od najuspjelijih slavenskih komičnih opera, naišla je i u pulskoj areni na oduševljeni prijem publike.”⁹

„Gošća Filka Dimitrova se lakoćom i neposrednošću svog umjetničkog izraza vrlo lijepo usklađivala s raspjevanim Ljubom Strgačićem, koji je i ovog puta dokazao da mu ta uloga osobito ‘leži’. Tomu se pridružuju i izvrsne kreacije Blanke Zec, Franje Godeca i Ambroza Kukuljevića u oblikovanju buffo likova scenskog realizma. Dirigent Ino Perišić je nastojao da ovoj, već mnogo puta igranoj predstavi, dade nove izražajne dimenzije u duhu realističko-naturalističke stilske komponente samog djela, koja je uostalom jasno izražena u fakturi partiture. Dosljedno tome, služio se rubatima i ostalim agogičkim elementima, namećući time jedan novi pristup djelu, što je zahtijevalo od orkestra veliku elastičnost, kako bi se što predanije mogao podvrgavati njegovim namjerama. Pri tome se osjećala izvjesna internost kod orkestra i zbora, koja je donekle oslabljivala dosljednost u provedbi ovakve koncepcije. Međutim, uza sve to, predstava je vrlo dobro primljena, što je znak njezine vitalnosti i neposrednog djelovanja na publiku raznih naroda i sredina, kakva je bila i ova u Puli.”¹⁰

⁹ Fike, Š.: „Dva spektakla u Areni”, *Glas Istre*, 17. 8. 1970., 9.

¹⁰ (nepotpisano): „Ero u Areni”, *Glas Istre*, 18. 8. 1970., 13.

Fotografija 1: (nepotpisano): „Ero u Areni“, Glas Istre, 18. 8. 1970., 13.

U razgovoru s glazbenim urednikom Radija Pule Renatom Pernićem za središnji Dnevnik izjave o opernoj sezoni dali su dirigent Davorin Hauptfeld, solisti Tomislav Neralić i Franjo Petrušanec te direktor riječke opere Dušan Prašelj. Hauptfeld je, između ostaloga, istaknuo da je akustika Arene vrlo dobra te je dodao da je veoma zadovoljan izvedbom opere. Izrazio je, međutim, veliko nezadovoljstvo bukom koju su stvarali neodgovorni pojedinci te prometom koji se odvijao izvan Arene za vrijeme trajanja predstave, što je znatno utjecalo na kvalitetu izvedbe:

„Strašno, to utiče na koncentraciju umjetnika koji želi pružiti sve od sebe da se oduži zahvalnoj publici, a ometanje od neodgovornih pojedinaca mislim, to je neozbiljno prema nama koji izvodimo prema strancima koji su došli iz daleka i konačno i prema samim Puljanima koji u velikom broju dolaze na predstave.“¹¹

I Franjo Petrušanec bio je oduševljen Arenom:

„Ja bih mogao reći sve najljepše. Mislim da je ovo jedna akustika kakva se rijetko može naći na svijetu. Ja sam nastupao na niz pozornica u ulozi Ramfisa. Pjevao sam na Peristilu u Splitu, pjevao sam u Salzburgu, ali ovakva akustika ne pamt se, ja vjerujem da neću više bilo kada pjevati u ovakvom ambijentu ako se opet jednog dana ne pojavim u Areni.“¹²

¹¹ Pernić, Renato: Dnevnik Radio Pule, 15. 8. 1970.

¹² Ibid.

Solist Tomislav Neralić komentirao je da misli da je publika veoma dobro prihvatila izvedbu opere, a svoje veliko zadovoljstvo programom iskazao je i Dušan Prašelj, direktor Riječke opere:

„Oduševljen sam sa pulskom publikom i sa pulskom Arenom i mislim i nadam se i veselim se da ćemo tradiciju održavanja opernih predstava u Areni nastaviti.”¹³

5. Godina 1971.: Georg Bizet: *Carmen*

Dana 19. kolovoza 1971. godine ansambl Opere Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” iz Rijeke gostovao je u pulskoj Areni izvedbom opere *Carmen* Georga Bizeta. Izvedbu je organiziralo Istarsko narodno kazalište. U glavnoj je ulozi nastupila svjetski poznata *mezzosopranistica* Ruža Pospiš-Baldani. U najavi koncerta u dnevnim su novinama hvalili njezine vokalne sposobnosti:

„Najpoznatiji glazbeni stručnjaci smatraju Ružu Pospiš-Baldani trenutačno najboljom *Carmen* na svijetu. Ovaj glas ona je nedavno potvrdila kad je svojom interpretacijom *Carmen* u 'Metropolitan operi' oduševila razmaženu glazbenu publiku New Yorka.”¹⁴

¹³ Ibid.

¹⁴ S.T.: „*Carmen* u areni”, Glas Istre, 18. 8. 1971., 4.

Fotografija 2: (nepotpisano): „Ruža Pošip-Baldani u naslovnoj ulozi Carmen”,
Glas Istre, 17. 8. 1971., 15.

U ostalim ulogama našli su se Ferdinand Radovan kao Escamillo, Viktor Bušljeta u ulozi Don Josea, Franjo Godec u ulozi Zuniga, Marino Sfilligoi u ulozi Moralesa, Darinka Šegota-Žiger u ulozi Micaele te Mario Blažić, Branko Žiger, Sonja Pečar, Ana Karlović i Augusta Legradić u ostalim ulogama. Opera je izvedena pod dirigentskom palicom

Mladena Bašića i u režiji Dinka Svobode. Scenograf je bio Antun Žunić, a za kostimografiju se pobrinula Ružica Nenadović-Sokolić.¹⁵

Izvedba je u Arenu privukla za opernu predstavu netipično mnogobrojnu publiku, što su novinari ponajprije pripisali nastupu Ruže Pospiš-Baldani, a zatim i samomu izboru opere koja, prema pisanju lista *La Voce del Popolo*, „(...) izmiče narativu o modi i ukusima, a njegov stvaratelj je jedan od onih glazbenika dostojnih da ostave dubok trag na našem putu.”¹⁶

Nastup *mezzosopranistice* Pospiš-Baldani ostavio je velik dojam na kritičara:

„Eminentna mezzosopranistica koja je pjevala na francuskom, i kao pjevačica i kao glumica polučila je ogroman uspjeh, i to vrlo zaslužen. Ruža Pospiš-Baldani okušala se u visokoj i teškoj bizeovskoj umjetnosti neupitnom snagom, čvrstoćom i sposobnošću zamaha, a metalni glas (u autentičnoj lagi) njezina tona, svojim bojama ponekad svijetlim i tamnim, potaknuo je duboku introspekciju identifikacije lika koji je tumačila.”¹⁷

Debi Viktora Bušljete u ulozi Don Joséa pokazao je snagu njegove strastvene osobnosti te će se, prema procjeni novinara istoga lista, zasigurno u budućnosti moći upustiti u još intenzivnije i sveobuhvatnije interpretacije. Vrijedna divljenja bila je osjetljivost, naivna toplina i srdačna iskrenost kojom je Darinka Šegota-Žiger oblikovala lik Micaele, kao i jasan, siguran i prepoznatljiv izraz baritona Ferdinanda Radovana u ulozi Camilla. Dirigent Mladen Bašić vladao je artikulacijom izvedbe i psihološkim mijenama djela. Prijam publike bio je topao, a iskren pljesak okrunio je kraj svakoga čina i podcrtao vrhunce opere na otvorenoj pozornici.¹⁸

Radio Pula izvijestio je da su izvedbi Bizetove *Carmen* prisustvovala oko četiri tisuće oduševljenih posjetitelja.¹⁹

¹⁵ (nepotpisano): „Carmen u areni”, Glas Istre, 17. 8. 1971., 15; (nepotpisano): „Bit će to poseban doživljaj”, Glas Istre 17. 8. 1971., 12.

¹⁶ L. d. L.: „'Carmen' eccellente con la Pospiš-Baldani”, La Voce del Popolo, 22. 8. 1971., 4.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Krušić, Darko: Dnevnik Radio Pule, 20. 8. 1971.

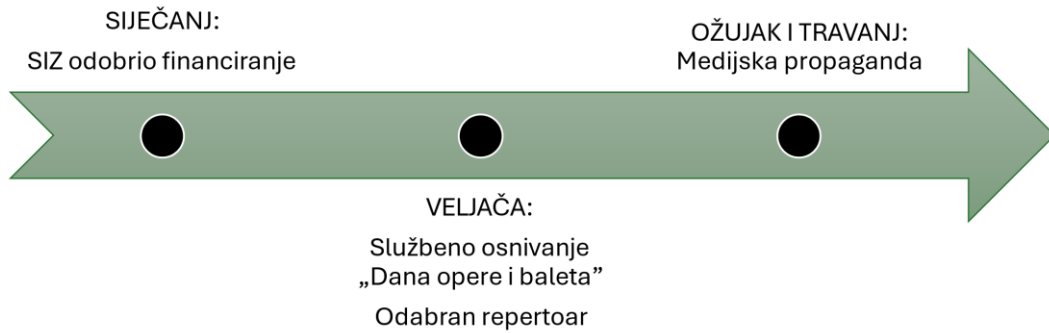
6. Godina 1976.: „Dani opere i baleta”

U siječnju 1976. godine, Izvršni je odbor Samoupravne interesne zajednice u području kulture općine Pula odobrio financiranje novog projekta u pulskoj Areni, pod nazivom „Dani opere i baleta“ koji se trebao održavati svake godine sredinom kolovoza. Prema najavama organizatora, Koncertne direkcije Zagreb i Istarske scene, cilj ambiciozno zamišljenog opernog festivala bilo je osmišljavanje manifestacije koja će kvalitetom i razinom izvedbi moći parirati renomiranim opernim sezonama u veronskoj Areni. Za programsku realizaciju i prilagodbu Arene izvedbama utrošeno je više od šest i pol milijuna dinara. Financijskim sredstvima i kreditima sezonu su poduprli brodogradilište „Uljanik“, „Istra-građevno“, „Tehnomont“, „Vodovod“, „Elektroistra“ i druge tvrtke. Na programu su toga ljeta bili Verdijev „Trubadur“, rock opera „Gubec beg“ i Zajčev „Nikola Šubić Zrinski“. Uz ugledne soliste iz čitavog svijeta i orkestar praškog Narodnog divadla, ansambl je činio veliki zbor sastavljen od članova Opere i baleta Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba, članova zbora Radiotelevizije Zagreb i sarajevskog Narodnog pozorišta, a dirigirali su Boris Papandopulo, Nikša Bareza i Miljenko Prohaska.²⁰

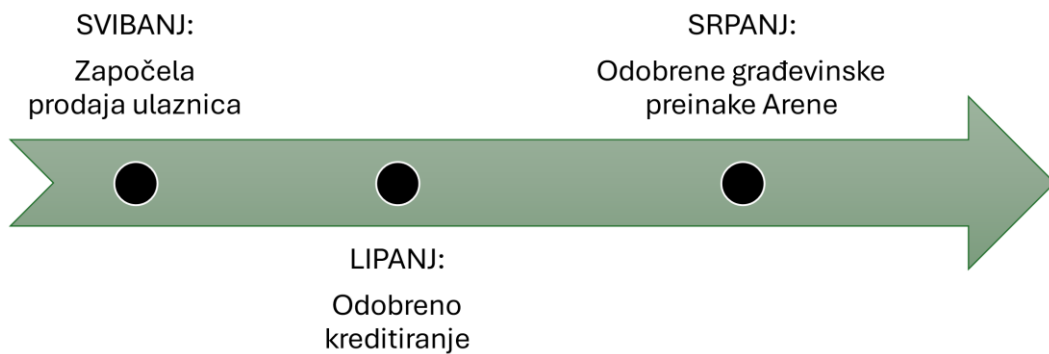
6.1. Godina 1976.: *Nikola Šubić Zrinski* Ivana Zajca, rock opera *Gubec beg* i *Trubadur* Giuseppea Verdija

²⁰ O opernoj sezoni održanoj 1976. u Areni autorica ovog diplomskog rada održala je izlaganje na 10. međunarodnom znanstveno-stručnom skupu „Iz istarske glazbene riznice“. ISTRAŽivanje glazbenih pojavnosti: povijest, teorija, podučavanje, u Puli, 24. svibnja 2024. godine. Tekst pod naslovom „I mi ćemo biti Verona!“ Hodogram operne sezone u Areni 1976. godine, bit će objavljen u zborniku radova navedenog skupa.

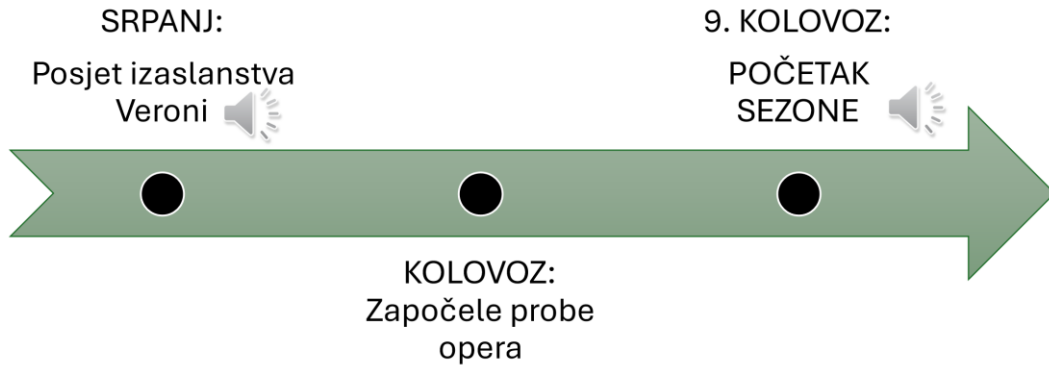
Pripreme „Dana opere i baleta“: od inicijative do realizacije

Pripreme „Dana opere i baleta“: od inicijative do realizacije

Pripreme „Dana opere i baleta“: od inicijative do realizacije

KULTURA

PULSKI AMFITEATAR:

Jedno od najljepših opernih gledališta u svijetu

Fotografija 3: Iz članka Daniela Načinovića: „Jedno od najljepših opernih gledališta na svijetu”, Glas Istre, 6. 4. 1976., 12.

Nova unutrašnjost Arene

● VELIKI POSLOVI NE NARUŠAVAJU „PO-
STOJEĆE STANJE“

Fotografija 4: Iz članka B. Barjaktarevića: „Nova unutrašnjost Arene”, Glas
Istre, 16. 7. 1976., 4.

Ivanka Šunac u »Zrinjskom«: ples pred Sulejman-pašom

Fotografija 5: Iz članka B. B.: „Proba najavila spektakl”, Glas Istre, 12. 8. 1976., 4.

**OPERA
SEZONA 1976**

KONCERTNA DIREKCIJA ZAGREB-ISTARSKA SCENA PULA

**ARENA -
PULA
11-23. 8
1976.**

**ULAZNICE od 60-200 din.
U PRODAJI kod ISTARSKÉ
SCENE
ul. M. LAGINJE 5
Tel. 22-380, 22-590, 24-032**

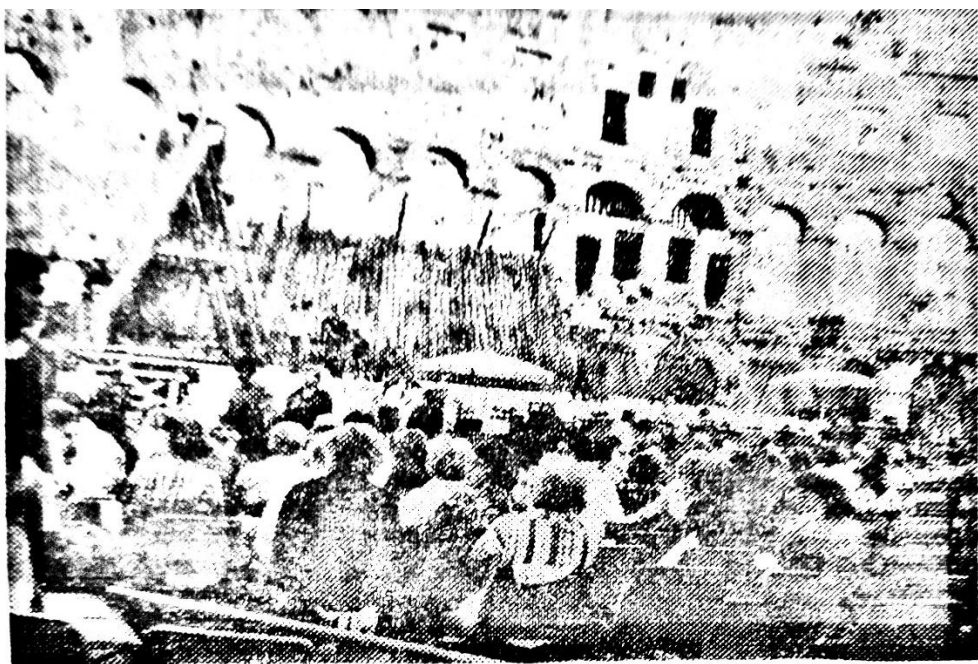
te u **TURIST-BIROU,
GENERALTURISTU** i svim
HOTELSKIM RECEPCIJAMA širom ISTRE

11, 12, 13, 17. 8. I. ZAJC: "NIKOLA ŠUBIĆ ZRINJSKI"
15, 18, 21. 8. G. VERDI: "TRUBADUR"
20, 22, 23. 8. METIKOŠ-KRAJAC-PROHASKA: "GUBEC BEG"

UZ SOLISTE IZ ZAGREBA, BEOGRADA, SKOPJA, SARAJEVA, MOSKVE, MILANA, NEW YORKA, SUDJELUJU I ORKESTAR NARODNOG DRUŠTVA IZ PRAGA. ZBOR SASTAVLJEN OD ČLANOVA ZBORA HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA I RADIO-TELEVIZIJE ZAGREB, TE NARODNOG POZORIŠTA SARAJEVO, ČLANOVI BALETA HNK I DRUGI.

SVE PRIREDBE POČINJU U 21^h

Fotografija 7: Novinska reklama za opernu sezonu, Glas Istre, 7. i 8. 8. 1976., 17.

SIGET U ARENI

Fotografija 7: Iz članka D. N.: „Siget u Areni”, Glas Istre, 9. 8. 1976., 4.

Ivan pl. Zajc
Nikola Šubić-Zrinjski

- Solisti: Václav Zitek/Ferdinand Radovan (Zrinjski), Blaženka Milić/Anastasija Dimitrova (Eva), Branka Beretovac/ Milica Zečević (Jelena), Zvonimir Krnetić (Juranić), Borislav Aleksandrov (Alapić), Stojan Stojanov/Piero Fillippi (Sokolović), Franjo Petrušanec (Sulejman), Slobodan Stanković (Levi), Franjo Paulik (Timoleon), Vjekoslav Zaratin (Mustafa), Milivoj Radović (Ali Portuk), Ivan Pincetić (Begler Beg)
- Zbor i balet Opere HNK Zagreb, članovi zbora RTV Zagreb, zbor Sarajevskog narodnog pozorišta,
- Orkestar Narodnog divadla iz Praga, Limena glazba „Lovran”
- Dirigent: Boris Papandopulo
- Redatelj: Vlado Štefančić
- Scenograf: Berislav Deželić
- Koreograf: Milko Šparamblek

Fotografija 8. S izvedbe opere *Nikola Šubić Zrinjski*

Izvor: „Pomorski i povijesni muzej Istre”

„Teško je nekoga istaći iz te glasovno i muzikalno i glumački vrlo ujednačene ekipe. Ipak, nosioci glavnih uloga dominirali su scenom, prije svega glumački odmjereno, ali glasovno i naročito dikcijom izvrstan gost iz Čehoslovačke Vaclav Zitek, vrlo muzikalna i glasovno disponirana Blaženka Milić i Branka Beretovac te Franjo Petrušanec, koji je u 'turskim' scenama doista dominirao i glasom i interpretacijom i pojavom. [...] Dugotrajnim pljeskom, kakav odavno nije odzvanjao Arenom, nagrađeni su izvodionci, na čelu s dirigentom Borisom Papandopulom, za izvedbu koje je bila uvjerljiva, ni trenu dosadna, u općem dojmu veličanstvena.“

Mihajlović, B. i Kovačević, K. Radio Pula, Dnevnik, 12. kolovoz 1976.

[...]stotinu godina po praiizvedbi desilo se nešto drugo, nešto što je i u omjerima daleko razvikanijih djela vrlo teško ostvariti. Desilo se, naime, posve novo djelo, novo promatrano iz svih kutova moderne produkcije i reprodukcije, i to sagledano kriterijem suvremenog, nepatetičnog i neprovincijalno diletantskog entuzijazma, zapravo novo kao estetičko mjerilo i određenje skupine mudrih kazališnih radnika.“

Martinčević-Lipovčan, J. Obnovljeni „Zrinjski“ ispunio Arenu. Vjesnik, 14. kolovoz, 1976, 11.

Krajač-Metikoš-Prohaska *Gubec-beg*

- Solisti: Josipa Lisac (Jana), Branko Blaće (Matija Gubec), Marijan Kašaj (Jurko), Miro Ungar, Đani Šegina (Tahija), Ivo Pattier (Đura Mogaić), Tomislav Borić (Andrija Pasanac), Boris Pavlenić
- Zbor: članovi zbora Opere HNK-a i RTV-a Zagreb
- Orkestar Narodnog divadla (Prag)
- Dirigent: Miljenko Prohaska
- Redatelj: Vlado Štefančić
- Scenograf: Drago Turina
- Kostimograf: Ika Škromlj
- Članovi Studija za suvremeni ples, folklorna skupina "Koledo" te članovi Karate kluba "Tempo"

- Odličan libreto Ivica Krajača., zatim muzika Karla Metikoša u rock stilu, koja uspješno asimilira elemente čistog rocka, takozvane ozbiljne i takozvane zabavne muzike, a i negro spirituelsa ... i konačno muzici primjerena, znalacki ozvučena, koloritna i efektna instrumentacija – orkestracija[...].

Zlatić, S. „Gubec -beg“ u pravom ambijentu. *Glas Istre*, 23. kolovoz 1976, 8.

- „[...] taj i te koliko brojan auditorij nije baš nikako reagirao i razišao se vrlo brzo, bez ushita, čak i zbunjen i smeten reklamom što prati ovo djelo otkako se prvi put za njega čulo“ [...]u ambijentu Arene koja i te kako podnosi spektakle slične vrste, došle su do punog izražaja sve vrline izvedbe ali i niz slabosti jednog prilično nevješto sročnog djela ...po melodijskoj invenciji, motivičnoj građi i strukturi...na vrlo niskoj umjetničkoj razini

Martinčević Lipovčan, J. „Gubec beg“ bez pravog odjeka. *Vjesnik*, 25. kolovoz, 1976, 8.

Fotografija 9: Iz članka D. N.: „Stigla je Josipa!”, Glas Istre, 20. 8. 1976., 4.

»IL MERIDIANO DI TRIESTE« O
GLAZBENIM PRIREDBAMA U PULI
**»Gubec Beg« triput
bolji od »Jesusa
Christa Superstara«**

Fotografija 10: Iz članka Ivetac, J.: „'Gubec Beg' triput bolji od 'Jesus Christa Superstara'”, Glas Istre, 15. 9. 1976., 8.

Fotografija 11. S izvedbe *rock-opere Gubec-beg*
Izvor: „Pomorski i povijesni muzej Istre”

Nevrijeme ne štedi »Trubadura«

Fotografija 12: Iz članka N. D.: „Nevrijeme ne štedi ‘Trubadura’”, Glas Istre, 23. 8.
1976., 4

Giuseppe Verdi
Trubadur

- Solisti: Felicia Weathers (Leonora), Vladislav Piavko (Manrico), Matteo Manuguerra (Luna), Irina Arkhipova (Azucena), Franjo Petrušanec (Ferrando)
- Zbor Opere HNK iz Zagreba, članovi zbora RTV Zagreb, zbor Sarajevskog narodnog pozorišta
- Orkestar Narodnog divadla (Prag)
- Direktor: Nikša Bareza
- Redatelj: Vlado Habunek
- Scenograf: Boško Rašica
- Kostimograf: Marika Danč

„Ostvareno najsvremenijim sredstvima, ovo vizualno tumačenje, zamršenog sadržaja, prošireno sa svake strane pozornice i na zidove dviju kula Arene, omogućilo gledaocu da prati tok radnje, ali i da doživi veliku predstavu [...] koja se može uvrstiti među najinventivnija, najbolja i najčišća ostvarenja.“

Zlatić, S. (1976). Operna sezona u pulskoj Areni. *Glas Istre*, 17. kolovoz, 10.

„Riječ je u prvom redu o sudaru između scene i Arene [...] Naime, redatelj Vlado Habunek i scenograf Boško Rašica učinili su standardnu, i to vrlo prosječnu, a mjestimice i posve neadekvatnu, kazališnu verziju „Trubadura“ [...] solisti su se nagurali, unatoč golemom prostoru koji je zjapio prazan. Masovne scene su bile posebno pogođene, jer nije bilo ni traga ni glasa spektakla kakav bi pristajao otvorenom "Trubaduru“

Martinčević-Lipovčan, J. (1976). Dvojbeni „Trubadur“. *Vjesnik*, 18. kolovoz, 11.

6.2. Natjecanje mladih opernih pjevača

Od 25. do 28. kolovoza u okviru sezone 1976. održalo se međunarodno natjecanje mladih opernih pjevača, koje se dotada održavalo u Vili Manin pokraj Udina, u organizaciji „Glazbene udruge Vivaldi“ („Centro internazionale di studi Vivaldiani“).²¹ Zbog posljedica zemljotresa koji je pogodio tu pokrajinu Pula je izrazila želju da bude domaćin toj manifestaciji.²² Za organizaciju su bile zaslužne Komisija za kulturne veze s inozemstvom Socijalističke Republike Hrvatske i Samoupravna interesna zajednica za kulturu Pula.²³ Natjecanje u organizaciji udruge „Centro internazionale di studi Vivaldiani“, „Istarske scene“ iz Pule i „Koncertne direkcije Zagreb“ održavalo se u

²¹ O ovome je natjecanju objavljen veći broj članaka u dnevnim listovima *Glas Istre*, *Vjesnik*, *La voce del Popolo* te u *Kulturnome vjesniku* i u talijanskim novinama. S obzirom na to da bi valjalo provesti dodatna istraživanja da bi se obradila ta tema, u ovoj se radnji iznose samo osnovne informacije o tome događaju.

²² (nepotpisano): „Pula umjesto Udina“, *Glas Istre*, 29. 7. 1976., 12.; Mihajlović, B.: *Dnevnik Radio Pule*, 5. 8. 1976.

²³ Mihajlović, B.: *Dnevnik Radio Pule*, 5. 8. 1976.

prostoru kazališta i Muzeja narodne revolucije. Prijavilo se četrdesetak natjecatelja, pjevača mlađih od 35 godina.

Uz Marija del Monaca, koji je bio predsjednik žirija, članovi prosudbene komisije bili su Fedora Barbieri („La Scala” i „Metropolitan opera”), Pellegrino Ernetti (Konzervatorij „Benetto Marcello” iz Venezije), Hans Gabor („Kammeroper”, Beč), Francesco Siciliani (RAI, „La Scala”), Gerhard Gebhardt (glavni menadžer diskografske kuće „Polygram”) i mnogi drugi. Pobjednicima opernoga natjecanja, najavljivalo se, trebao je biti ponuđen angažman u opernim kućama.²⁴

Nakon audicija i polufinala koji su održani u zgradi Istarskoga narodnog kazališta, u petak, 27. kolovoza održano je finale natjecanja, a u subotu, 28. kolovoza završni koncert u prostoru Muzeja narodne revolucije na Kaštelu te su podijeljene nagrade najuspješnijim sudionicima.²⁵

7. Godina 1977.: Izvedbe *Seviljskoga brijača* Gioacchina Rossinija i Tijardovićeva mjuzikla *O kućo mala*

Da se ambiciozno planirani programi najavljivani prethodne godine neće moći realizirati, moglo se razabrati već iz članka Daniela Načinovića objavljenoga mjesec dana prije zakazanoga početka manifestacije:

„Nakon što je prošlog ljeta izgubila kićeno perje, dolazi nam i Operna sezona, i ona jedinstvena na Mediteranu; jer, kako bi se razlikovala od onih sezona koje nose i po četrdeset jaja, naša će pulska snesti samo jedno i to Rossinijevo. Koga će ‘Seviljski brijač’ ovoga puta obrijati, još se ne zna. Pulski slikari amateri otišli su, čini se, na kolektivni godišnji odmor jer na Korzu nema nikakvih plakata. Iz didaktičkih razloga u kinodvoranama prikazuju se uglavnom prastare reprize s dovoljno praha i čahura. Ide pulsko ljeto, umirovljenici predano važu ljude na ulicama, inozemne se pudlice valjaju pločnicima i ovlažuju starorimsko kamenje a oko Augustova hrama peku čevapčiče...”²⁶

Prema pisanju novinara zagrebačkoga *Vjesnika* operna sezona 1976. financijski je organizatorima donijela više gubitaka nego dobitaka, i to ponajviše zbog vremenskih

²⁴ N. D.: „Ugledna imena na natjecanju opernih pjevača”, Glas Istre, 25. 8. 1976., 10.

²⁵ N. D.: „Koncert mladih glasova”, Glas Istre, 27. 8. 1976., 4.

²⁶ N. D.: „Dugo pulsko ljeto”, Glas Istre, 13. i 14. 8. 1977., 22.

neprilika, zbog kojih je broj posjetitelja bio znatno manji od očekivanoga. Prema riječima Miroslava Poljanca gubitak „Koncertne direkcije” iznosio je 6,22 milijuna dinara, a gubitak „Istarske scene” iznosio je 450 tisuća dinara. Financijske gubitke pokrili su sami organizatori, sanacijskim kreditom „Centra za scenske i likovne djelatnosti” i „Koncertne direkcije Zagreb”, čiji su zaposlenici također sudjelovali u podmirenju duga. Sljedeća sezona 1977. godine stajala je 1,1 milijun dinara. Financijski aspekt operne sezone nije bio prioritetan organizatorima i predstavnicima grada domaćina. Direktor „Koncertne direkcije” Miroslav Poljanec, Miroslav Sinčić iz „Centra za scenske djelatnosti” te potpredsjednik Izvršnoga vijeća Općine Pula Milan Rakovac istaknuli su važnost valorizacije ambijenta Arene kao jedinstvene lokacije za velike kulturne događaje. Daljnji naponi usmjereni su na dogovorno pronalaženje rješenja radi ujedinjenja ljetnih kulturnih programa na gornjemu Jadranu. Također, razmatrala se ideja povezivanja ljetnih događaja duž Jadrana radi razmjene ostvarenja, što bi osiguralo kvalitetnije i ekonomičnije manifestacije.²⁷

Organizatori operne sezone u 1977. godini bili su „Centar za scenske i likovne djelatnosti” i „Koncertna direkcija Zagreb”.²⁸ Najavljeni su mnogobrojni mladi izvođači – solisti iz cijeloga svijeta, koji će svojim glasovnim i glumačkim sposobnostima obogatiti drugo izdanje opernoga festivala. Prvotno dogovarana izvedba opere *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca zamijenjena je Tijardovićevim mjuziklom *O kuća mala* kojim je sezona inaugurirana.²⁹ Bio je to zapravo *potpourri* dviju opereta Ive Tijardovića, *Male Floramye* i *Splitskoga akvarela*, čiji je scenarij napisao Miljenko Smoje u režiji Marina Carića, a izveden je 18. kolovoza na pozornici pulske Arene.³⁰ Svojevrsan uvod u taj spektakl odigrao se četiri dana ranije, kada je avion revije „Studio” preletio Pulu i Arenu, bacajući „Studijeve” ambleme i besplatne ulaznice za predstavu.³¹

U glavnim ulogama mjuzikla bili su Boris Dvornik i Gertuda Munitić. Odaziv publike, prema pisanju *Glasa Istre*, bio je iznenađujuće velik:

²⁷ Urošević, M.: „Kuća mala u velikoj Areni”, *Vjesnik*, 24. 8. 1977., 14.

²⁸ N. D.: „Seviljski brijač’ i natjecanje mladih opernih pjevača”, *Glas Istre*, 19. 8. 1977., 8.

²⁹ N. D.: „Program pulskog ljeta”, *Glas Istre*, 21. 6. 1977., 8.

³⁰ N. D.: „Musical ‘O kuća mala’”, *Glas Istre*, 19. 8. 1977., 8.

³¹ Urošević, M.: „Kuća mala u velikoj Areni”, *Vjesnik*, 11. 8. 1977., 14.

„Dražesne operetne note Ive Tijardovića i šlagerski zapleti ‘Boli ljuvenijeh’ s jednom malverzacijom krađe nakita, dolarima iz Amerike, sretnim mladencima i happyendom, ostvarili su dojam neobveznosti znane nam s televizijskih novogodišnjih imena. Tradicionalnim operetnim konvencijama, ovaj put je Areni oduzet kulisni dekor, tako da su se protagonisti s mikrofona provlačili među stalcima i pojačalima Aspalathos Brassa, umanjujući mogućnosti onih koji se u ovakve žive slike vole uživjeti. Podosta je dobiveno svjetlosnim efektima i ništa nije ako uopće operetni musical može nešto dobiti ili izgubiti, izgubljeno. Dobro pripravljena krempita koju se ne bi moglo u većim količinama konzumirati.”³²

S POZORNICE PULSKOG AMFITEATRA

MUSICAL »O KUĆO MALA«

PULA, 18. kolovoza — Scenarističkom i glazbenom potpourri spregom dviju opereta Ive Tijardovića, »Splitski akvarel« i »Mala Floramy«. ostvaren je jedan od naših zapaženijih musicala — »O kućo mala«, koji je sinoć izveden na pozornici pulskog amfiteatra.

Musical je po scenariju Miljenka Smoje režirao Marin Carić, a u glavnim smo ulogama vidjeli i čuli Borisa Dvornika i Gertrudu Munitić. Izvedbu splitskog Pučkog glazbenog teatra pulska je publika posjetila u reprezentativnom broju i gotovo da je bio narušen odzivno posjetni primat, (ako ne i glasno oduševljenje), koji u posljednje dvije godine u Areni drži »Bijelo dugme«.

Dražesne operetne note Ive Tijardovića i šlagerski zapleti »Boli ljuvenijeh« s jednom malverzacijom krađe nakita, dolarima iz Amerike, sretnim mladencima i happyendom, ostvarili su dojam neobveznosti znane nam s televizijskih novogodišnjih menua.

Tradicionalnim operetnim konvencijama, ovaj put je Areni oduzet kulisni dekor, tako da su se protagonisti s mikrofona provlačili među stalcima i pojačalima Aspalathos Brassa, umanjujući mogućnosti onih koji se u ovakve žive slike vole uživjeti. Podosta je dobiveno svjetlosnim efektima i ništa nije, ako uopće operetni musical može nešto dobiti ili izgubiti, izgubljeno.

Dobro pripravljena krempita koju se ne bi moglo u većim količinama konzumirati.

D. N.

Fotografija 13: Iz članka N. D.: „Musical ‘O kućo mala’”, Glas Istre, 19. 8. 1977.,

8.

Prema pisanju Mirka Uroševića u *Vjesniku* predstava nije ispunila očekivanja publike koja je napustila Arenu nezadovoljna izvedbom:

„Mjuzikl *O kućo mala*, koji je prilagođen dalmatinskom ambijentu, nije se najbolje snašao na velikoj opernoj sceni. Iako su izvođači nastojali nadglasati zvučnike i

³² N. D.: „Musical ‘O kućo mala’”, Glas Istre, 19. 8. 1977., 8.

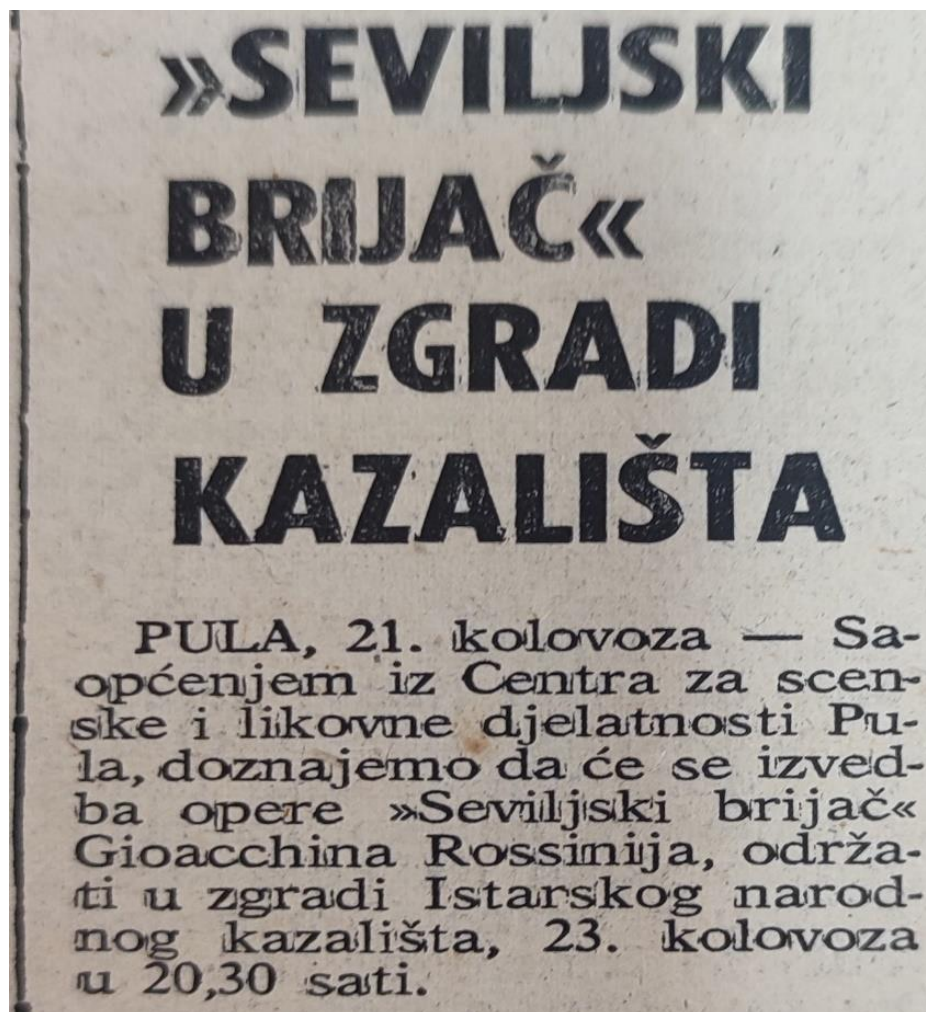
ispuniti Arenu, polovica predstave protekla je u trudu da se uspostavi kontakt s gledalištem, što je tek potkraj djelomično uspjelo. Unatoč nedostacima, gostovanje je ostavilo značajne rezultate. Pulsku Arenu posjetilo je oko 5200 osoba, a organizatori su tako iskoristili priliku za promociju nadolazećih programa.”³³

Središnji događaj bila je izvedba Rossinijeva *Seviljskog brijača* koja je trebala biti održana u Areni 23. kolovoza, no zbog loših vremenskih uvjeta izvedba je premještena za sljedeću večer, i to u zgradu (tada zatvorenoga i zapuštenoga) Istarskoga narodnoga kazališta.³⁴ Kazališna je zgrada, prema pisanju Renata Pernića s Radija Pule, nažalost, bila premala da primi sve posjetitelje koji su htjeli uživati u upečatljivim arijama te opere. Upravo je to bio dokaz da Puli treba jedna kazališna zgrada s kapacitetom, i to ne samo tijekom ljetnih mjeseci, već tijekom cijele kazališne sezone.³⁵

³³ Urošević, M.: „Kuća mala u velikoj Areni”, Vjesnik, 20. 8. 1977., 14.

³⁴ N. D.: „Seviljski brijač’ u zgradi kazališta”, Glas Istre, 22. 8. 1977., 8.

³⁵ Pernić, Dnevnik Radio Pule, 25. 7. 1977.

Fotografija 14: Iz članka N. D.: „Seviljski brijač’ u zgradi kazališta”, Glas Istre, 22. 8. 1977., 8.

Dirigent opere bio je Nikša Bareza, a orkestar je bio sastavljen od članova Udruženja orkestralnih umjetnika SR Hrvatske. Nastupio je i pjevački zbor Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” iz Rijeke. Solisti su bili Darinka Šegota iz Rijeke, Slobodan Stanković iz Beograda, gosti iz Italije Ernesto Palacio i Enrico Fissore, Tomislav Neralić, član zagrebačke i berlinske opere, Mila Zidarić iz Rijeke te Damir Žarko iz Zagreba.³⁶ Režiju je potpisao Tomislav Kuljiš, scenografiju Aleksandar Augustin, a kostimografiju Marika Danč.³⁷ Kraj druge operne sezone bio je predviđen za 26. kolovoza, za kada je najavljen i koncert najboljih odabranih mladih opernih pjevača.

„Ova je izvedba Rossinijeve opere zasnovana na izvornostima originalne partiture, bez nelogičnih skokova a u čvrstoj dramaturškoj osnovi. Neki vanjski elementi predviđeni za prostor amfiteatra koristit će se i na pozornici INK-a, kao prolazi kroz publiku i

³⁶ (nepotpisano): „Nastupa stotinu mladih pjevača iz svijeta”, Glas Istre, 16. 8. 1977., 10.

³⁷ N. D.: „Seviljski brijač’ i natjecanje mladih opernih pjevača”, Glas Istre, 19. 8. 1977., 8.

orkestar, a posebice se od glumačke ekipe očekuje ostvarenje dobrog dojma”,³⁸ pisalo je u najavi koncerta.

Posjetitelji su te večeri mogli uživati u pravim, izvornim zapisima recitativa opere *Seviljski brijač*, koje je dirigent Nikša Bareza odlučio zadržati, a ne izbaciti kao što su to učinili mnogi drugi dirigenti, istaknuo je Renato Pernić u osvrtu na Radiju Puli. Zbog toga je opera trajala znatno dulje, no unatoč tomu nije izgubila na zanimljivosti. Arije su bile logičnije povezane, a cjelokupna izvedba doimala se cjelovito.³⁹

„Nikša Bareza ostvario je izvrsnu predstavu, vodeći orkestar sigurnom rukom i manirom prokušanog majstora operne scene. U tome su mu pomogli i drugi suradnici – redatelj Tomislav Kuljiš, koji je dio zbivanja prebacio sa pozornice u prostor za orkestar te samo gledalište, zatim scenograf Aleksandar Augustinčić. Kostimograf Marika Danč i naravno dobro raspoloženi solisti.”⁴⁰

„Mladi peruanski tenor Ernesto Palacio, u ulozi grofa Almavive, Tomislav Neralić kao Don Basilio i talijanski bas Enriko Fisore kao Bartolo dali su izvrsne partije, često prekidani oduševljenim odobravanjem auditorija. Njima uz bok treba spomenuti tri naša mlada pjevača, koji su sudjelovali na prošlogodišnjem međunarodnom natjecanju u Puli. Darinka Šegota koja je pjevala ulogu Rozine, Slobodan Stanković kao Figaro te Mira Zidarić u ulozi Marseline, pokazali su da se razvijaju u veoma dobre operne pjevače, o kojima će se još sigurno dosta čuti.”⁴¹

Pernić se osvrnuo i na izvedbu orkestra koji je „(...) homogeno, intonacijski čisto i precizno više nego dobro obavio svoj zadatak. Na kraju predstave ansambl je oduševljeno bio pozdravljen od brojne publike, koja ga je primorala da se pred zastorom pojavi desetak puta.”⁴²

Oduševljenje izvedbom na stranicama *Glasa Istre* podijelio je i Daniel Načinović:

³⁸ N. D.: „Večeras ‘Seviljski brijač’”, *Glas Istre*, 24. 8. 1977., 8.

³⁹ Pernić, *Dnevnik Radio Pule*, 25. 7. 1977.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

„Već prvi taktovi uvertire, tog ‘hita’ uvertirne operne glazbe, dali su naslutiti efektno izvođenje i dobar sound Orkestra Udruženja orkestralnih umjetnika SR Hrvatske pod ravnanjem maestra Nikše Bareze. Solisti su potvrdili ono što se i moglo očekivati: Darinka Šegota, u ulozi Rosine, potvrdila je svoje glasovno-izvođačke odlike, a izvedba joj arije ‘Una voce poco fa’, gotovo je opčinila publiku; Ernesto Palacio, mladi peruanski umjetnik, briljantno je izveo dionice grofa Almavive; Enrico Fissore, u ulozi don Bartola, provjerenim glasovnim kvalitetama, svojom glumom, pokretom i facijalnim ekspresijama, ostvario lik koji je samom pojavom prizivao odjeke oduševljenja u gledalištu. Tomislav Neralić, u ulozi don Basilia, bio je, najjednostavnije, Tomislav Neralić. Mira Zidarić, Damir Žarko, ostali i Zbor Narodnog kazališta ‘Ivana Zajca’ Rijeka bili su u formi nastupa, ostvarujući uspješnu predstavu i zadovoljstvo u gledalištu.”⁴³

Pulska je publika tada prvi put u svojem gradu imala priliku čuti i vidjeti izvedbu opere *Seviljski brijač* u njezinu izvornom obliku te „u čvršćoj dramaturškoj sažetosti a po originalnoj zapisnoj partituri, dok su redateljske novine Tomislava Kuljiša, decentne i primjerene, kao ulasci solista u orkestar i među publiku rastvorili tradiciju scenskih zidova a opera je dobila na dramaturškom ritmu”,⁴⁴ zapisao je Načinović.

Marija Barbieri-Jelača u *Vjesniku* je dala drugačije viđenje izvedbe:

„U skromnoj scenografiji Aleksandra Augustinčića i isto tako skromnoj režiji Tomislava Kuljiša sa standardno elegantnim kostimima Marike Danč ovaj je *Seviljski brijač* došao u Pulu prvenstveno da angažira mlade umjetnike koji su se istakli na prošlogodišnjem natjecanju mladih opernih pjevača, i troje od njih dobilo je priliku. Međutim, pokazalo se to i sada: *Seviljski brijač* spada u ono nekoliko opera koje je najteže izvoditi, pogotovo u nas, u sredini koja je odavno zaboravila kako bi Rossini imao da izgleda. Dirigent Nikša Bareza je izabrao za ovu izvedbu originalnu partituru lišenu nekih kasnijih korekcija u duhu belkanta. Želio je tako djelo prikazati najautentičnije moguće, u klasičnom duhu, kao što to, uostalom, *Seviljski brijač* i jest – prava komična opera klasike. Međutim, upravo je toga najviše nedostajalo ovoj izvedbi. Bareza je uložio mnogo truda

⁴³ N. D.: „‘Seviljski brijač’ kakvog se pamti”, Glas Istre, 26. 8. 1977., 8.

⁴⁴ Ibid.

da ansambl što bolje savlada partituru, i predstava je bila dosta uredna. No, to je tek prvi korak ka prezentiranju Seviljskog brijajača.”⁴⁵

Prema procjeni kritičarke predstavu je trebalo barem još mjesec dana uvježbavati da bi bila dostojno izvedena. Istaknula je da je Bareza težio ponajprije korektnosti sviranja i pjevanja, što je otegnulo predstavu, naročito u nekim dijelovima kao što je bio, primjerice, duet Almavive i Figara. Posebne pohvale uputila je solistu Ernestu Palaciju, peruanskomu tenoru u ulozi Almavive, „prikladna glasa, muzikalnosti i osjećaja za stil”, koji je glasom, muzikalnošću, elegancijom, fraziranjem, tehnikom, stasom i glumom bio nenametljiva i prirodna zvijezda večeri. Darinku Šegotu u ulozi Rosine opisala je kao scenski vrlo privlačnu, muzikalnu i korektnu, umilna glasa u svim položajima, osim u najeksponiranijim visokim tonovima. Za Slobodana Stankovića u ulozi Figara napisala je da je bio razigran, siguran, atraktivan, ležeran, ali malo pretvrd i suviše težak za ulogu koju je tumačio. Doprinos Mire Zidarić u „prilično bezveznoj ulozi Berte” procijenila je kao korektnu u ansamblima i nezanimljivu u ariji, a najviše su je se dojmili Enrico Fissore i Tomislav Neralić:

„Izvrstan komičar i rutinirani interpret ovog žanra Enrico Fissore je bio odličan Don Bartolo. Kao blistav tehničar umio je savršeno pokriti stanovit nedostatak glasovnog sjaja, dok je Tomislav Neralić još jednom (po tko zna koji put) zadivio veličanstvenim glasovnim potencijalom koji očito ne poznaje godine. Čini se da Neralić uživa tumačeći komične likove. On se igra ulogom i likom što mu, naravno, omogućuje suvereno obuzdavanje silnog glasovnog volumena. Takav basovski par u ulozi Don Bartola i Don Basilija poželjeti bi moglo i najpoznatije svjetsko kazalište.”⁴⁶

Posebno je kritična bila prema zboru Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” koji je bio „vrlo tužan, glasovno bez ikakvog sjaja” te je zamjerila organizatorima „što za onih nekoliko taktova nisu angažirali mlade, svježije glasove”. Orkestar Udruženja orkestralnih umjetnika SR Hrvatske dokazao je da ga sačinjavaju redom vrsni muzičari i pokazao da domet njihove svirke ovisi o motiviranosti te da su u Puli, očito, bili vrlo motivirani

⁴⁵ Barbieri-Jelača, M.: „Seviljski brijajač na pola puta“, Vjesnik, 27. 8. 1977., 14.

⁴⁶ Ibid.

pa su svirali vrlo dobro. Sveukupni je zaključak Marije Barbieri-Jelače bio da je ta korektna, uredna predstava, uz visokokvalitetan pjevački ansambl i dobar orkestar, pružala priliku da se napravi izvrsna glazbena priredba uz malo više vježbi i pripreme. Na kraju teksta zapitala se zašto je *Seviljski brijač* izveden samo jednom i zašto se ta izvedba ne može čuti „u Zagrebu koji je zaboravio kako izgleda jedno od najvećih remek-djela svjetske operne literature.”⁴⁷

7.1. Natjecanje mladih opernih pjevača

Od 21. do 24. kolovoza održano je i drugo izdanje međunarodnoga natjecanja mladih opernih pjevača u organizaciji udruge „Centro di studi Vivaldiani”, „Koncertne direkcije Zagreb” i pulskoga „Centra za scenske i likovne djelatnosti”. Za razliku od prošlogodišnjega, na koji se bilo prijavilo četrdesetak pjevača, te se godine na natjecanje odazvalo 75 natjecatelja iz Europe, SAD-a i Australije,⁴⁸ od kojih je 12 predstavljalo Jugoslaviju. U najavama je naglašeno i da je nekima od sudionika prošlogodišnjega natjecanja – Darinki Šegoti, Miri Zidarić i Slobodanu Stankoviću – ove sezone pružena prilika za nastup u *Seviljskome brijaču*.⁴⁹ Audicije i polufinale održani su u zgradi kazališta, a finale u Muzeju narodne revolucije.⁵⁰ Prvi dio natjecanja bio je eliminativan, potom je slijedilo polufinale i na kraju finale, nakon kojega je još bio najavljen i svečani završni koncert odabranih natjecatelja u Areni, a koji je održan 26. kolovoza.⁵¹

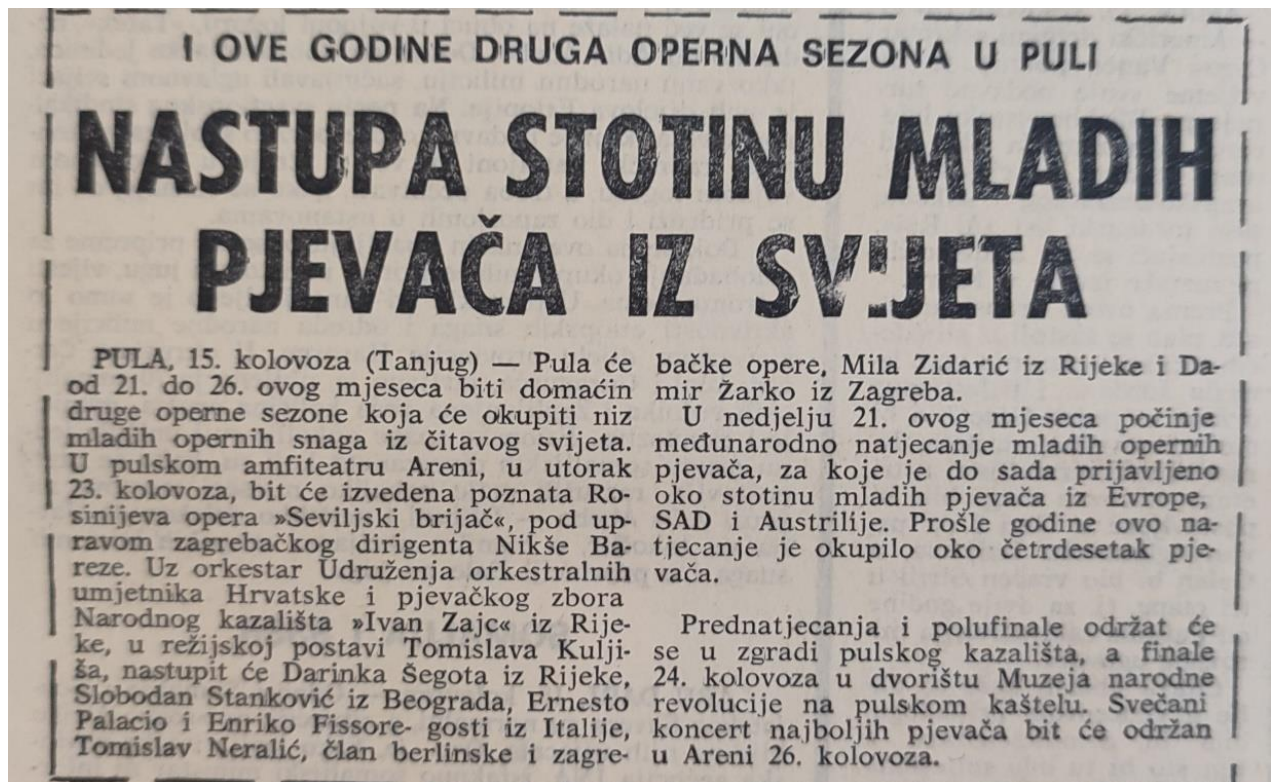
⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ (nepotpisano): „Nastupa stotinu mladih pjevača iz svijeta”, 16. 8. 1977., 10.

⁴⁹ (nepotpisano): „Arena bez operne glazbe”, Glas Istre, 23. 8. 1977., 10.

⁵⁰ (nepotpisano): „Nastupa stotinu mladih pjevača iz svijeta”, 16. 8. 1977., 10.

⁵¹ N. D.: „Započelo međunarodno natjecanje opernih pjevača”, Glas Istre, 22. 9. 1977., 8.

Fotografija 15: Iz članka (nepotpisano): „Nastupa stotinu mladih pjevača iz svijeta”, Glas Istre, 16. 8. 1977., 10.

U žiriju su iznova bile iznimno cijenjene ličnosti iz svijeta opere: Licia Albanese (USA), Biserka Cvejić (Staatsoper Wien, HNK Zagreb), Judith Sandor (Magyar alami opera, Budimpešta), Nikša Bareza (HNK Zagreb), Gottfried von Einem (Beč), Zlatko Foglar (HNK Zagreb), Gerhard Freund (generalni intendant manifestacije „Wiener Festwochen”), Max Glockner („International Management of Opera Singers”, New York), Gerhard Gebhard (generalni direktor „Deutsche Grammophona”), Francesco Siciliani („Scala”, RAI, Italija), Anton Guadagno (USA), Kurt Hubenthal (rektor Visoke glazbene škole u Weimaru), Brian Mc Master (generalni direktor „Grand Theatrea” iz Ženeve) i Charles Rieoker iz njujorške „Metropolitan Opere”. Žirijem su predsjedali Giulietta Simoniato iz Rima i Slavko Zlatić.⁵²

Završetak operne sezone obilježio je svečani koncert 13 finalista koji je održan pred punim gledalištem u kazališnoj zgradi uz pratnju orkestra Udruženja orkestralnih umjetnika Hrvatske pod dirigentskom palicom Vjekoslava Šuteja.⁵³

⁵² Ibid.

⁵³ Pernić, Dnevnik Radio Pule, 27. 8. 1977.

8. Godina 1978.: Izvedbe opera *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca, *Krabuljni ples* Giuseppea Verdija i *Tosca* Giacoma Puccinija

U 1978. godini održavanje „Operne sezone” premješteno je u srpanj jer se, sudeći po iskustvima iz prošlih godina, smatralo da će vremenske prilike biti naklonjenije održavanju predstava na otvorenome.⁵⁴ Te se godine Pula pridružila Opatiji i Rijeci u organizaciji zajedničkih sezona.⁵⁵ „Operna sezona Opatija – Pula – Rijeka” predstavljala je jedinstvenu glazbeno-scensku manifestaciju, nastalu na osnovi zajedničkih potreba i interesa stanovnika različitih dijelova regije, kao i na temelju srodnih uvjeta i mogućnosti za provedbu takvoga važnoga kulturnog projekta. Smatrala se jednim od najistaknutijih kulturnih događaja na tome prostoru i trebala je doprinijeti povezanosti općina, radnih organizacija i lokalnoga stanovništva te obogatiti njihov kulturno-zabavni život. Ta je manifestacija bila posebno važna zbog toga što se održavala u vrijeme turističke sezone na tome izrazito turističkome području.⁵⁶ U razdoblju od mjesec dana trajanja manifestacije izvedeno je 11 glazbeno-scenskih djela u trima primorskim gradovima.⁵⁷

Za Pulu su bile predviđene izvedbe triju opera: manifestacija je inaugurirana operom *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca, slijedio je Verdijev *Krabuljni ples* te Puccinijeva *Tosca*.⁵⁸ Kao i proteklih godina, posljednja je večer operne sezona bila rezervirana za koncert mladih nagrađenih opernih pjevača – natjecatelja s prošlogodišnjega međunarodnog natjecanja. Naime, odlučeno je da će ta manifestacija u budućnosti biti bijenalna te da se 1978. godine natjecanje neće održati. Nakon pulskoga dijela izvedbi operna se sezona nastavljala na riječkome Trsatu i u Opatiji.⁵⁹ Organizatori te „treće” operne sezone bili su Narodno kazalište „Ivan Zajc”, koje je bilo glavni nositelj programa, zatim „Mozaik” iz Opatije i „Centar za scenske i likovne djelatnosti” iz Pule.⁶⁰ Financijska sredstva u iznosu od 1 800 000 dinara uglavnom su prikupljena od

⁵⁴ N. D.: „Operna sezona’ u srpnju”, Glas Istre, 2. 2. 1978., 8.

⁵⁵ (nepotpisano): „Operna sezona počinje u Areni”, 8. 5. 1978., 8.

⁵⁶ Sinčić, M.: „Operna sezona Opatija – Rijeka – Pula”, Kulturni vjesnik, 9. 9. 1978., 4.

⁵⁷ Mifka, N.: „Operna sezona prema zajedničkim potrebama regije”, Glas Istre, 26. 5. 1978., 8.

⁵⁸ (nepotpisano): „Operna sezona počinje u Areni”, 8. 5. 1978., 8.

⁵⁹ U Opatiji je izvedena Puccinijeva opera *Madama Butterfly*, a nakon nje predstave su se selile u Rijeku, gdje su izvedeni *Priča o vojniku* Igora Stravinskoga, simfonijski koncert *Djela W. A. Mozarta* te Rossinijev *Seviljski brijač*. Posljednje izvedbe operne sezone 1978. bile su ponovno u Opatiji: Gotovčev *Ero s onoga svijeta*, Puccinijeva *Tosca* i Verdijev *Krabuljni ples*. Mifka, N.: „Operna sezona prema zajedničkim potrebama regije”, 26. 5. 1978., 8; (nepotpisano): „Operna sezona počinje u Areni”, 8. 5. 1978., 8.

⁶⁰ Mifka, N.: „Operna sezona prema zajedničkim potrebama regije”, Glas Istre, 26. 5. 1978., 8.

Samoupravnih interesnih zajednica kulture Općina Pula, Opatija i Rijeka, organizatora manifestacije, Skupštine zajednice Rijeke te jednim dijelom od Republičkoga SIZ-a u oblasti kulture.⁶¹

U operi *Ero s onoga svijeta* izvedenoj 4. srpnja solisti su bili Dinko Lupi u ulozi Marka, Mira Zidarić kao Doma, Božena Ruk-Fočić kao Đula, Stojan Stojanov kao Ero te Marino Sfiligoj kao Sima. Dirigent zbora i orkestra Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” iz Rijeke bio je Davorin Hauptfeld, redatelj Dinko Svoboda, a scenograf Anton Žunić. Troškovi organizacije nisu bili jako visoki. Iznosili su 1 030 000 dinara, što je bilo „u prosjeku četiri puta manje nego prošle i pet puta manje nego prethodne godine.”⁶²

Na Radiju Puli Slavko Zlatić osvrnuo se na izvedbu *Ere*, istaknuvši ponajprije vanjske faktore koji nisu bili naklonjeni izvedbi opere:

„*Ero s onoga svijeta* kao što znamo izveden je prvi puta 2. novembra 1935. i eto poslije toliko godina obilaska čitavim svijetom i sinoć je u Areni zazvučao ne samo svježije i interesantno nego jednako mladenački kao pred toliko godina na prvoj izvedbi. Tome je doprinio uvelike i polet u izvedbi samoj jer je to ipak bio jedan svečani trenutak, jedno uzbuđenje, jedan dodir i susret izvodilaca s jednim izvanrednim ambijentom, ne samo vizualno nego i akustički. S druge strane to je možda naročito u prvom čitanju utjecalo i na rekli bismo malu tremu, malo nesnalaženje čemu je po mom mišljenju donekle doprinio i jedan dosta jaki povjetarac odnosno vjetar koji je puhao u obratnom pravcu od ansambala, što je malo dakako unosilo nemir među izvodioce.”⁶³

⁶¹ Ibid.

⁶² (nepotpisano): „Počinju programi operne sezone”, Glas Istre, 3. 7. 1978., 8.

⁶³ Zlatić, Slavko: Dnevnik Radio Pule, 5. 7. 1978.

Fotografija 16: Iz članka N. D.: „'Ero' inaugurirao Opernu sezonu”, Glas Istre, 6. 7. 1978., 8.

Spomenuo je i bojazan povezanu s akustikom koja se pojavila pri pripremi opere, kao i likove koji su se istaknuli u operi, te je pohvalio dirigenta:

„Opera je inače vrlo solidno spremljena i ono čega smo se bojali da će i orkestar biti premalen iako bi mogli sigurno biti i malo veći brojčano a i volumenom zvuka, ali zvučalo je vrlo seriozno u ansamblu pod čvrstom i sigurnom rukom dirigenta Davorina Hauptfelda, gdje su se naročito istakli mlinar Simo, gazda Marko pa onda Djula, nešto manje Mića, Ero i Doma.”⁶⁴

„U svakom slučaju jedna vrlo solidna predstava koju su gledaoci vrlo dobro primili, a čemu apsolutno dokazuje prije svega apsolutna tišina u čitavom gledalištu u trećem činu. No, nadamo se da ćemo u slijedećim predstavama isto tako moći sa zadovoljstvom reći da je ova sezona uspjela.”⁶⁵

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

Dana 5. srpnja izvedena je Verdijeva opera *Krabuljni ples*. Solisti su bili Carlos Montane, Ferdinand Radovan, Radmila Smiljanić, Blanka Zec, Gordana Jevtović, Ferruccio Manzin, Dinko Lupi, Giorgio Surian, Alija Puhovac i Ivan Rožanić.⁶⁶ Dirigent zbora i orkestra Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” iz Rijeke bio je Vladimir Benić, scenograf Dorian Sokolić, redatelj Mladen Sabljčić, a kostimografkinja Ana Radošević.⁶⁷ U svojem osvrtnu za Radio Pulu Zlatić je istaknuo da je upravo Verdijeva opera *Krabuljni ples* opera u kojoj raspjevanost maksimalno dolazi do izražaja u odnosu na ostala Verdijeva djela:

„S tog stanovništva dakle treba promatrati izvedbu sinoćnju izvedbu u Areni koja je pod upravom Vladimira Benića donijela i prikazala upravo te kvalitete i te specifičnosti te partiture koja je zbilja osim nekoliko minuta bezvučnosti zazvučala kasnije u punom sjaju i rezultirala jednim izvanrednim prijemom kod publike. Zato su zaslužni svi izvodionci, ali među njima je bilo nekoliko izvanrednih solista od kojih bismo istaknuli Radmilu Smiljanić, onda Carlosa Montane, Ferdinanda Radovana, Blanku Zec i izvrsnog paža Oskara Gordanu Jertović, i zatim redom dalje sve manje uloge.”⁶⁸

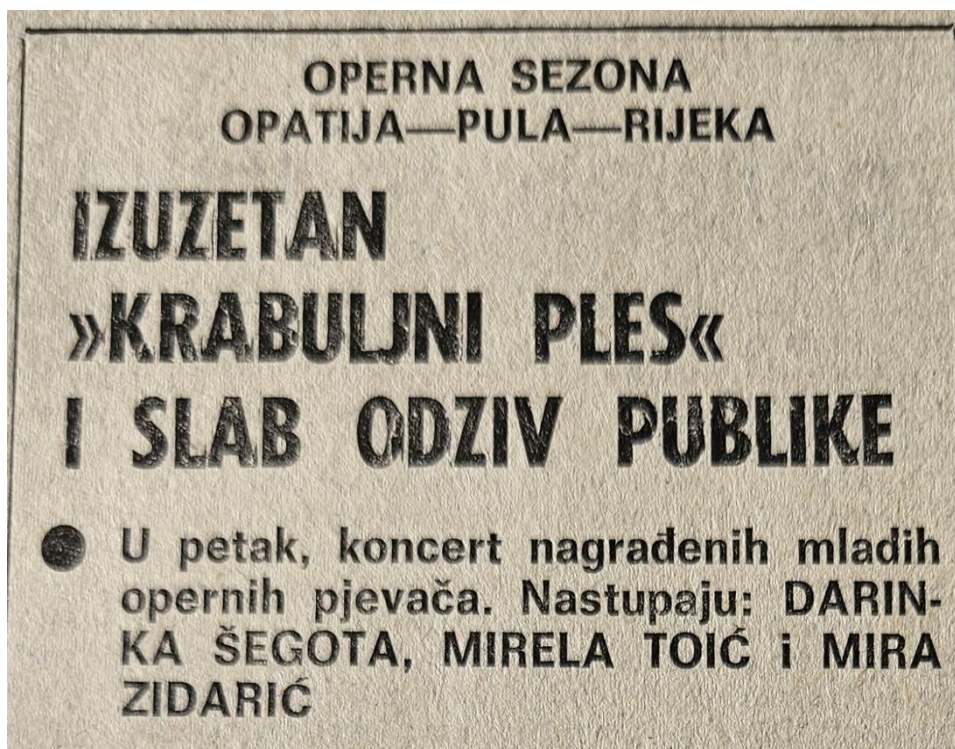
Usto, Zlatić je naglasio da, pored režije Mladena Sabljčića, scenografa Bojana Sokolića, koreografkinje Ane Radošević, kostimografkinje Ružice Nenadović Sokolić i zborovođe Krunoslava Kajdija, najveća zasluga za vrhunsku izvedbu pripada dirigentu Vladimiru Beniću. „Mislim da je ocjena izvedbe najbolje izražena kroz dugotrajan pljesak ne samo poslije pojedinih scena i arija nego naročito na kraju izvedbe opere u Areni.”⁶⁹

⁶⁶ N. D.: „Večeras u Puli 'Krabuljni ples'”, Glas Istre, 5. 7. 1978., 8.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Pernić: Dnevnik Radio Pule, 6. 7. 1978.

⁶⁹ Ibid.

Fotografija 17: Iz članka N. D.: „Izuzetan ‘Krabuljni ples’ i slab odaziv publike”, Glas Istre, 7. 7. 1978., 8.

Prema pisanju novinara Daniela Načinovića iz *Glasa Istre* odaziv publike na predstave *Ero s onoga svijeta* i *Krabuljni ples* bio je razočaravajući. Verdijev *Krabuljni ples* ispunio je Arenu s jedva tisuću posjetitelja:⁷⁰

„Izvrсни solisti, decentna i dojmljiva scenografija, bogatstvo skupnih scena i sve ono što čini, i u svjetskim razmjerima, dojmovnu zasebnost opernih priredaba u Areni; jučer, pod zvjezdanim nebom amfiteatra – sve je to bilo lišeno ugone koje pogledu pruža bolje ispunjeno gledalište ovog izvođačkog prostora.”⁷¹

„Gotovčeva opera *Ero s onog svijeta*, koja je na prostranoj pozornici, u izuzetnom ambijentu preglednosti i akustike pružila svježinu novih dojmova. Iako pod prijatnom nasumorenih oblaka koji čini se, sudbinski prate operne programe u Areni, izvedbi se odazvalo tisuću posjetilaca, lijep broj za kazališne dvorane, no, u velikom gledalištu Arene, koga pamtimo po boljim posjetima, aplauzi nisu imali onakve odjeke kakve znamo za posjećenijih priredaba.”⁷²

⁷⁰ N. D.: „Izuzetan ‘Krabuljni ples’ i slab odaziv publike”, Glas Istre, 7. 7. 1978., 8.

⁷¹ Ibid.

⁷² N. D.: „‘Ero’ inaugurirao opernu sezonu”, Glas Istre, 6. 7. 1978., 8.

Posljednjega dana pulskoga dijela manifestacije, 6. srpnja, izvedena je Puccinijeva *Tosca* uz soliste Radmilu Bakočević u ulozi Florije Tosce, Krunoslava Cigoja kao Cavaradossija, Dušana Popovića kao Scarpiju te Dinka Lupija, Marija Blažića, Aliju Puhovca, Giorgia Suriana i Zvezdanu Škrobonju u ostalim ulogama.⁷³ Dirigent opere bio je Oskar Danon, redatelj Dinko Svoboda, scenograf Dorian Sokolić, a kostimografkinja Ružica Nenadović.⁷⁴ Publika je iznova bila malobrojna, izvedbi je prethodio snažan pljusak, ali je ipak bila uspješno izvedena u cijelosti.⁷⁵

U osvrtu na izvedbu profesor Slavko Zlatić na Radio Puli posebno je istaknuo pozornicu Arene, koja je plijenila pažnju prisutnih gledatelja. Kameni zidovi Arene, po njegovim riječima, savršeno su opisivali kaštel Svetoga Anđela u Rimu u koji je smještena radnja opere.⁷⁶ Kada je riječ o samoj izvedbi, istaknuo je da je predstava krenula u dobrome smjeru, no kako je vrijeme odmicalo, u glasovima glavnih protagonista mogli su se čuti umor i iscrpljenost, dok se orkestar, približavajući se kraju opere, doimao sve nesigurnijim. Ipak, Zlatić je dobrohotno dao vrlo solidnu kritiku cjelokupnoj izvedbi:

„No obzirom da su prva dva čina bila izvanredna i naročito odavala jedno izvrsno poznavanje stila i načina izvođenja i tradicije izvođenja Puccinijeve muzike, možemo smatrati da je to bila vrlo dobra predstava i ona je još na kraju s ranijim predstavama potvrdila potrebu daljnjeg rada na takvoj organizaciji stađone u Areni, pri čemu će trebati samo voditi brigu da to bude bolje i bolje, da se učini sve da to bude onako kao što svi želimo. Radmila Bakočević kao Tosca, Krunoslav Cigoj kao Cavaradossi i Dušan Popović kao Scarpia centralne su ličnosti bile i svaki na svoj način ne samo interpretira nego donosi te likove. Uostalom, aplauz publike iza svih poznatih dijelova arija i scena je bio kao i večer ranije dovoljan dokaz da je svrha postignuta.”⁷⁷

Riječka glazbena kritičarka Ljerka Žic iskazala je zadovoljstvo izvedbom svih triju opera:

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ N. D.: „‘Tosca’ u Areni”, Glas Istre, 8. 7. 1978., 14.

⁷⁶ Zlatić, S.: Dnevnik Radio Pule, 7. 7. 1978.

⁷⁷ Ibid.

„Iako je vjetar ponekad odnosio njihove glasove, a često ih je i orkestar pokrivao, raspoloženi i razigrani pjevači lijepo su uspijevali u kreaciji opernih likova. Zbor je bio vrlo usklađen dok je orkestar imao malo problema s okretanjem stranica (zbog vjetra), a naročito dirigent Davorin Hauptfeld kojem je vjerojatno iz istih razloga bilo otežano dirigitirati pa su na pojedinim mjestima glazbene dionice bile nešto usporene ili otegnute. To naravno nije umanjilo dojam izvedbe. Baletni ansambl imao je u 'Eri' veće mogućnosti da pokaže svoje kvalitete. Melodika inspirirana folklornim motivima iziskivala je nešto manje stilizacije u pokretima nego što nam je pružio koreografski set.”⁷⁸

„Izvrсна izvedba Verdijeva Krabuljnog plesa oduševila je prisutne glazbenom i scenskom realizacijom. Ponovno je nastupilo nekoliko renomiranih solista – gostiju: Carlos Montane, Ferdinand Radovan, Radmila Smiljanić i Gordana Jevtović. Poznata imena s operne scene opravdala su još jednom povjerenje auditorija. Naročito dojmljiv bio je sopran Gordane Jevtović, lepršavi glas koji se razlijegao cijelom Arenom. Među nosiocima glavnih uloga bila je i altistica Blanka Zec i njena glumačka interpretacija bila je jedna od najuspješnijih u opernim večerima. Epizodisti su se svojom izvedbom također istaknuli naročito kada je riječ o F. Manzinu, D. Lupiju i D. Surjanu. Epizodne uloge, iako se o njima rjeđe piše i govori imaju velikog udjela u koncepciji izvedbe. Orkestar je pod sigurnim vodstvom Vladimira Benića u potpunosti uspio u svojoj namjeri.”⁷⁹

„Osebnost Puccinijeve muzike možda je najviše uočljiva u operi Tosca. Ta snažna i potresna veristička opera iziskuje izuzetne kvalitete u solista. Razumljivo je stoga što su u glavnim ulogama nastupili: Radmila Bakočević, Krunoslav Cigoj i Dušan Popović. Gotovo idealna interpretacija solista uz orkestar koji je pod čvrstim i korektnim vodstvom dirigenta Oskara Danona naročito istaknuo svoje izvođačke sposobnosti, podigla je predstavu na vrlo visoku razinu.”⁸⁰

⁷⁸ Žic, Ljerka: „Nova dimenzija zvuka”, Glas Istre, 11. 7. 1978., 8.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

Iz članka objavljenoga nakon sezone u *Kulturnome vjesniku* saznajemo da su ukupni troškovi četiriju predstava u Puli iznosili 1 030 000 dinara. Za tri opere u Areni izvođačima je bilo namijenjeno 750 000 dinara, za koncert 60 000 dinara, za svečano otvaranje 30 000 dinara, na reklamu i propagandu potrošeno je 40 000 dinara, za radove u Areni 90 000 dinara, a 60 000 dinara utrošeno je na ostale organizacijske troškove. Prihode su dotirali SIZ u oblasti kulture Općine Pula (500 000 dinara), Zajednica Općine Rijeka (200 000 dinara), Skupština Općine Pula (10 000 dinara), radne organizacije (120 000 dinara) te „Centar za scenske i likovne djelatnosti” (74 000 dinara), što je sveukupno iznosilo 904 000 dinara.⁸¹

Krajem kolovoza 1978. godine sastao se Programski odbor „Operne sezone Opatija – Pula – Rijeka”, a sastanku su prisustvovali predstavnici Općine Rijeka i tajnici općinskih SIZ-ova kulture Rijeke, Pule i Opatije. Na tome je sastanku razmatran prijedlog programa za „Opernu sezonu” u 1979. godini. Predloženi program za sljedeću „Opernu sezonu” postavljao je veće zahtjeve pred organizatore, SIZ u oblasti kulture te ostale odgovorne i zainteresirane faktore u Puli. Ti su zahtjevi uključivali povećanje financijskih sredstava na oko 2 000 000 dinara, potrebu za novim ulaganjima u opremu u Areni te veću suradnju u organizaciji događaja. Osim toga, predviđalo se uključivanje svih relevantnih faktora u rješavanje organizacijskih, tehničkih i ostalih problema „Operne sezone”. Također, planirano je potpisivanje samoupravnoga sporazuma o „Opernoj sezoni Opatija – Pula – Rijeka” radi reguliranja međusobnih odnosa, dužnosti i prava organizatora i općinskih SIZ-ova kulture Rijeke, Pule i Opatije.⁸²

„Operna sezona” završila je koncertom mladih opernih pjevača koji su sudjelovali na međunarodnome natjecanju mladih opernih pjevača 1977. godine. Unatoč dogovorima da se natjecanje u budućnosti bijenalno održava u Puli, ti se planovi nisu ostvarili.⁸³

9. Godina 1979.: Izvedbe opera *Istarska svadba Antonija Smareglije, Rigoletto Giuseppea Verdija i Madama Butterfly Giacoma Puccinija*

U siječnju 1979. godine Skupština SIZ-a u oblasti kulture održala je sjednicu na kojoj je, između ostaloga, prihvatila i samoupravni sporazum o „Opernoj sezoni Opatija –

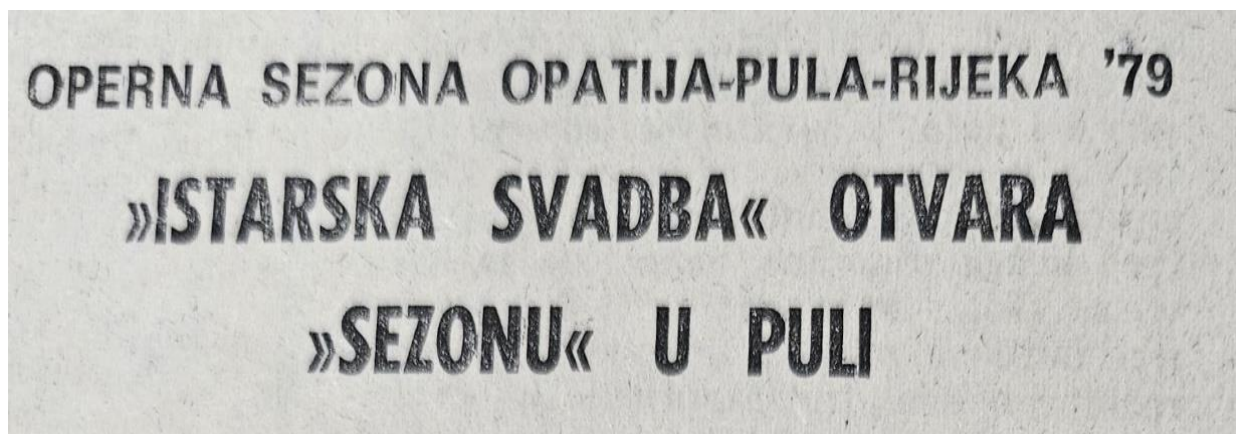
⁸¹ Sinčić, M.: „Operna sezona Opatija – Pula – Rijeka”, *Kulturni vjesnik*, 9. 9. 1978., 5.

⁸² Ibid.

⁸³ Zlatić, *Dnevnik Radio Pule*, 8. 7. 1978.

Pula – Rijeka” te usvojila program te manifestacije. U planu su bile izvedbe *Hovanščine* Modesta Musorgskoga, *Istarske svadbe* Antonija Smareglije te Puccinijeve *Tosce*.⁸⁴ Početkom srpnja organizator manifestacije, „Centar za scenske i likovne djelatnosti Pula”, na konferenciji za tisak predstavio je predstojeći program sezone „Opatija – Pula – Rijeka 79.”. Iz izvješća s konferencije vidljiva je promjena prvotnoga plana. Na novome repertoaru ostale su samo izvedbe opere *Istarska svadba*, koja se trebala izvesti u povodu 125. obljetnice rođenja i 50 godina smrti pulskoga skladatelja Antonija Smareglije, Verdijeva *Rigoletta* te Puccinijeve *Madame Butterfly*. Orkestralna pratnja u svim izvedbama bila je povjerena orkestru Riječke opere. Troškovi previđeni za opernu sezonu 1979. iznosili su milijun i 150 tisuća dinara, a ulaznice za predstave prodavale su se po cijeni od 50 do 80 dinara. S obzirom na to da su financijske mogućnosti bile vrlo loše, odgođeno je i planirano međunarodno natjecanje mladih opernih pjevača. Uz sve to, kasnila je promocija operne sezone te je otkazan prvotno planirani kolokvij o životu i djelu Antonija Smareglije.⁸⁵

„Operna sezona Opatija – Pula – Rijeka” inaugurirana je 12. srpnja izvedbom *Istarske svadbe*. Dirigent opere bio je Davorin Hauptfeld, redatelj Henrik Neubauer, a u izvedbi su sudjelovali solisti Zorka Wolf, Ljubomir Strgačić, Dinko Lupi, Ferruccio Manzin, Marino Sfiligoj i Mira Zidarić.⁸⁶

Fotografija 18: Iz članka N. D.: „Istarska svadba’ otvara ‘sezonu’ u Puli”, Glas Istre, 3. 7. 1979., 10.

⁸⁴ N. D.: „Prihvaćeni programi kulturnog razvitka”, Glas Istre, 17. 1. 1979., 8.

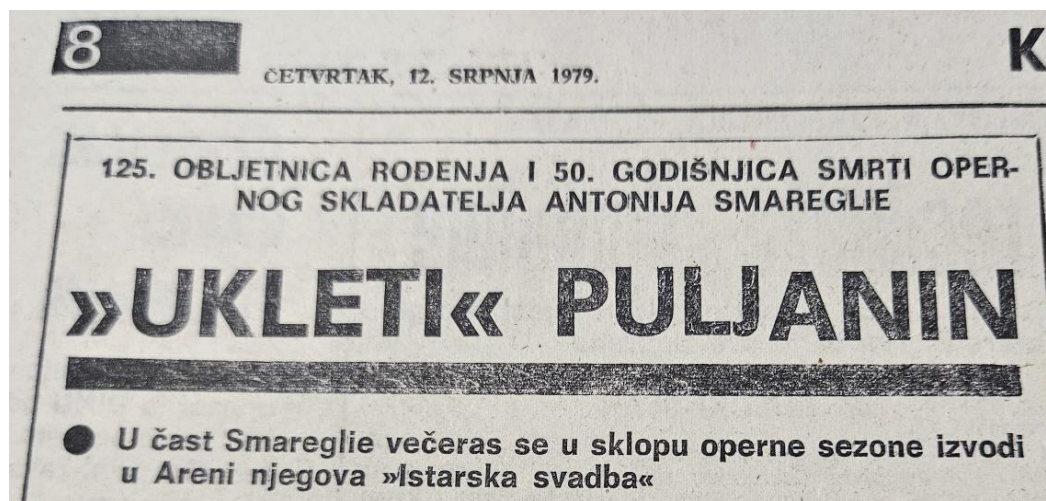
⁸⁵ N. D.: „Istarska svadba’ otvara ‘sezonu’ u Puli”, Glas Istre, 2. 7. 1979., 10.

⁸⁶ N. D.: „Ukleti’ Puljanin”, Glas Istre, 12. 7. 1979., 8.

Na otvaranju sezone, kojemu je prisustvovalo oko 1200 posjetitelja, uvodne je riječi publici uputio Slavko Zlatić,⁸⁷ a o samoj je operi i njezinu autoru Daniel Načinović u novinama zapisao:

„Upravo kada je djelom ‘Il vassallo di Szigeth’ krenuo u svoju novu fazu stvaralaštva, dolazi u sukob s onima koji su podržali instituciju belkantističke opere. Muzička izdavačka kuća ‘Ricordi’ zacijelo nije mogla prihvatiti Smareglino novosti i smišljena je kampanja protiv tog Puljanina dosegla neslućene razmjere... Smaregli, koji je svoje viđenje opere gradio na Wagnerovim novostima bivaju zatvorena kazališta.”⁸⁸

„Mnoge zle glasine kružile su o Smareglinoj glazbi, a neke od njih su bile da njegova glazba donosi nesreću te da je za nesreću i potonuće Titanica kriva njegova glazba koja se, prema nekim glasinama, izvodila tog trenutka. Zanimljivo je spomenuti kako su jednom prilikom muzičari molili našeg poznatog kompozitora Slavka Zlatića da odgodi koncert s glazbom Smareglie, upravo zbog vjerovanja u lošu sreću njegove glazbe. Zlatić je, stoga, osobito nakon rata imao pune ruke posla uvjeravajući razne muzičare kako je to samo puko praznovjerje.”⁸⁹

Fotografija 19: Iz članka N. D.: „Ukleti” Puljanin”, Glas Istre, 12. 7. 1979., 8.

⁸⁷ N. D.: „Istarskom svadbom’ otvorena sezona u Areni”, Glas Istre, 14. 7. 1979., 16.

⁸⁸ N. D.: „Ukleti” Puljanin”, Glas Istre, 12. 7. 1979., 8.

⁸⁹ Ibid.

Za Radio Pulu osvrt na izvedbu napisao je Slavko Zlatić:

„Izvedba je tekla vrlo ujednačeno i poletno pod ravnanjem Davorina Hauptfelda, koji je djelo interpretirao na potpuno veristički način, što i odgovara karakteru djela. Mjestimične ritmičke nesigurnosti bez sumnje posljedica su nedovoljnih pokusa u Areni kao i nepoznavanja akustičkih odnosa orkestar – pozornica od strane ansambla. Scena potječe od Nike Matula, kostimograf je Alenka Bartl, a režiser Henrik Neubauer. Oni su sadržaj tragične istarske svadbe – ‘Nozze di sangue’ – smjestili u realističan prostor i vjerno dočarali atmosferu zbivanja istinskog događaja što se zbio polovinom prošlog stoljeća u Vodnjanu... U izvedbi opere uživalo je oko dvije tisuće posjetioaca, koji su pažljivo pratili svako dešavanje u operi, a zadovoljstvo izvedbom iskazali su dugotrajnim aplauzom iza svakog čina, a naročito na samom kraju opere.”⁹⁰

Orkestar je, prema Zlatiću, bio vrlo dobro uigran i čvrst te sonorna podloga u recitativima, ali i u pjevnijim dijelovima opere. Jedinu negativnu kritiku uputio je zboru:

„Na žalost zbor, iako u ovome djelu rijetko prisutan nije bio dostojan partner ni orkestru ni solistima, koliko zbog malog broja pjevača, toliko i zbog malene sonornosti njihovih glasova čija je boja zvuka vrlo neprijatna.”⁹¹

Među solistima koji su, prema Zlatiću, vrlo savjesno odradili posao, posebno je istaknuo Marina Sfiligoja u ulozi meštra Biagija, koji je „(...) apsolutno dominirao nosivošću glasa u prostoru Arene, scenskom pojavom i glumačkim sposobnostima.”⁹²

„Predvođeni Zorkom Wolf u naslovnoj ulozi Marusse, i ostali solisti Dinko Lupi – Bara Menico, Ljubomir Strgačić – Loreno, Ferruccio Manzin – Nicola, i Mira Zidarić – Luce, ostvarili su cjelovite kreacije, kako glumačke, tako i pjevačke i podredili se intencijama dirigenta i režisera da ostvare predstavu na jednakomjernoj osnovi svih sudionika.”⁹³

⁹⁰ Zlatić, Dnevnik Radio Pule, 13. 7. 1979.

⁹¹ Ibid,

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

Naposljetku, Zlatić je dao vrlo oštru kritiku upravi „Centra za scensku i likovnu umjetnost” koja nije osigurala mir i red u gledalištu za vrijeme trajanja predstave te je stoga izvedbu na početku i djelomično do kraja prvoga čina ometala buka koju su pravili neodgojeni pojedinci.⁹⁴

Sljedećega dana, 13. srpnja, na repertoaru je bila opera *Rigoletto* Giuseppea Verdija, također pod dirigentskim vodstvom Davorina Hauptfelda te u režiji Dinka Svobode. U naslovnim su ulogama bili Viktor Bušljeta, Ferdinand Radovan, Nada Ruždjak, Dinko Lupi, Blanka Zec, Ana Karlović, Franjo Godec, Ferruccio Manzin, Mario Blažić, Alija Puhovac i M. Černe.⁹⁵

Slavko Zlatić u osvrtu za Radio Pulu napisao je sljedeće:

„Za jučerašnju izvedbu *Rigoletta* u Areni teško je dati općenitu ocjenu, toliko su pojedini elementi ili sektori izvedbe bili međusobno neskladni i neujednačeni. Vizualno, zahvaljujući scenografu Dorijanu Sokoliću, scena se je dobro uklopila u drevno zdanje Arene. No, pri tome, šuplja pozadina prouzrokovala je i šuplju zvučnost pjevača koji nisu imali akustičke pozadine. S time u vezi je, donekle i režiserska postava Dinka Svobode koji je pjevače rijetko dovodio na proscenij gdje bi se bili više čuli, kao što se je to dogodilo sa scenom *Rigoletta* ‘Si, vendetta’ ili sa brojnim drugim prizorima kada se, kao na primjer u kvartetu iz 4. čina neki pjevači uopće nisu čuli.”⁹⁶

Pohvalio je orkestar koji je, prema njegovu zapisu, bio za nijansu više muzikalan, discipliniraniji i kao takav bio je sigurna podloga cijeloj predstavi. Zbor je također okarakterizirao kao discipliniran, no pjevačima je zamjerio neusklađenost, odnosno, vrlo neugodan zvuk pojedinih članova zbora. Pohvalio je također dirigenta Davorina Hauptfelda, koji je pouzdano i sigurno vodio cijelu operu s tradicionalnim talijanskim dobrim tempima, osim kod kvarteta u 4. činu, čiji se tempo Zlatiću doimao pomalo nervoznim.⁹⁷ O solistima je pak imao podvojeno mišljenje:

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ N. D.: „‘Istarska svadba’ otvara ‘sezonu’ u Puli”, Glas Istre, 2. 7. 1979., 10.

⁹⁶ Zlatić, Dnevnik Radio Pule, 14. 7. 1979.

⁹⁷ Ibid.

„Ono što međutim predstavlja dilemu, jest neujednačenost u glasovnom i interpretativnom smislu kod pojedinih solista. Tako dok su npr. Ferdinand Radovan i Nada Ruždjak korektno otpjevali svoje uloge, bez obzira što se vrlo često iz gore navedenih razloga skoro nisu čuli, dotle je Viktor Bušljeta ne samo glasovno forsirao, već i neshvatljivo izašao iz okvira partiture. U drami kakova je opera *Rigoletto* nije međutim dovoljno lijepo pjevati i komorno muzicirati. To je krvava drama, tragedija oca i kćeri, u čijim se ulogama prvenstveno ta drama nije osjetila. Sve glavne scene *Rigoletta*, na čelu s monologom iz 1. čina, nisu uopće održavale dramatičnost teksta i Verdijevog muzičkog ruha u koji je taj tekst odjeven.”⁹⁸

Vidjevši to kao manjkavost umjetničkoga vodstva cjelokupne predstave, Zlatić je zamjerio da se nije vodilo dovoljno računa o ozvučenju glasova s obzirom na veličinu prostora Arene: „Jer, zapravo, bez obzira na zamjerke Viktoru Bušljeti, jedino je njegov glas nosio, uz Dinka Lupija. Predstava bi, inače, bez tih zamjerki bila vrlo dobra (...)”. Također je procijenio da je izvedba posljednjega čina opere bila nešto slabija, kako u intenzitetu i koncentraciji, tako i u samoj preciznosti interpretacije te na koncu zaključio da

„Ti nedostaci i manjkavosti nisu, međutim, bili zapreka da prisutna brojna publika ne prati i ne doživi s izvanrednom pažnjom cijelo djelo, u tišini kakovu odavno u Areni nismo čuli. Česti aplauzi na otvorenoj sceni i naročito na kraju izvedbe bili su dokaz da su gledaoci otišli zadovoljni s te predstave.”⁹⁹

Slijedila je izvedba *Madame Butterfly* Giacoma Puccinija 14. srpnja. Solisti su bili Blanka Zec, Krunoslav Cigoj, Zvezdana Škrobonja, Marino Sfiligoj, Mario Blažić, Alija Puhovac, Dinko Lupi, I. Kumbatović i F. Manzin, uz posebnu gošću iz Japana, Eiko Oshimu.¹⁰⁰

U drugome činu izvedbe te opere predstava je, nažalost, bila prekinuta zbog kiše. Glazbenici su bili „(...) primorani spremati svoje instrumente, kulisa se krenula

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ N. D.: „'Istarska svadba' otvara 'sezonu' u Puli”, Glas Istre, 2. 7. 1979., 10.

rastavljati, a publika je pojurila prema izlazu. No, čim je kiša počela jenjavati, dio publike se vratio u gledalište Arene te je snažnim aplauzom krenuo prizivati izvođače da nastave s izvedbom opere”.¹⁰¹

„Lako je bilo zaključiti da je *Madama Butterfly* naišla na posebne odjeke među publikom, Puljanima, domaćim i inozemnim gostima (uočili smo i oduševljenje posjetitelja iz Japana), a posebne su dojmove ostavile pjevne i glumačke dionice japanske pjevačice Eiko Oshima (Čo-Čo San) te Krunoslava Cigoja (Pinkerton).”¹⁰²

„Ovoljetni sezonski program u Areni mogao je zadovoljiti posjetioce, odaziv publike premašio je očekivanja organizatora što govori o sve boljoj afirmaciji opernih priredaba u Areni, uz FJIF najatraktivniju kulturnu ponudu ljeta u Puli.”¹⁰³

10. Godina 1980.: Izvedba *Tosce Giacomina Puccinija*, *Istarske svadbe Antonija Smareglije* i *Trubadura Giuseppea Verdija*

Otvaranje „Operne sezone Opatija – Pula – Rijeka” 1980. godine započelo je izvedbom *Tosce Giacomina Puccinija* 10. srpnja. Sljedeće večeri bila je izvedena opera Antonija Smareglije *Istarska svadba*, dok je izvedba posljednje opere s repertoara, *Trubadura Giuseppea Verdija*, bila zakazana za 12. srpnja.¹⁰⁴ Sve tri izvedbe pratili su zbor i orkestar Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” iz Rijeke. Organizatori „Operne sezone” 1980. godine bili su „Centar za scenske i likovne djelatnosti” iz Pule i Opera Narodnoga kazališta „Ivan Zajc” iz Rijeke.

Toscom je dirigirao Vladimir Benić, a režiju je potpisao Dinko Svoboda. Naslovnu ulogu tumačila je Cynthia Hansell-Bakić, Cavaradossija Krunoslav Cigoj, a Scarpiju Ferdinand Radovan. Ostali solisti bili su Marino Sfiligoj, Franjo Godec, Mario Blažić, Alija Puhovac, Ferruccio Manzin i Zvezdana Škrobonja.¹⁰⁵

Daniel Načinović u novinama je napisao osvrt na kritiku na izvedbu *Tosce*:

¹⁰¹ N. D.: „Posjet izvan očekivanja”, *Glas Istre*, 16. 7. 1979., 8.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ N. D.: „‘Trubadur’ otvara pulski dio operne sezone”, *Glas Istre*, 10. 7. 1980., 8.

¹⁰⁵ Ibid.

„Iako veliko gledalište amfiteatra nije brojem publike bilo ispunjeno, odaziv posjetilaca bio je i više nego dobar ako ga sagledavamo uobičajenim mjerilima prema kazališnim dvoranama. Soliste, veliki zbor i orkestar Narodnog kazališta 'Ivan Zajc' nagrađivali su čestim aplauzima.“¹⁰⁶

Izvedbu je pohvalila i kritičarka Ljeka Žic:

„Popularna Puccinijeva opera *Tosca* okupila je priličan broj posjetilaca koji su imali prilike čuti, pored izvođača riječke opere, i tri gosta. U naslovnoj ulozi *Tosce* nastupila je Cynthia Hancell-Bakić, sopranistica solidnih glasovnih mogućnosti i vrlo istančanih glumačkih kvaliteta. Tenor Krunoslav Cigoj predstavio se u punom svjetlu ulogom Cavaradossija dok je bariton Ferdinand Radovan uspješno kreirao lik Scarpie. Od epizodnih uloga naročito se istaknuo Franjo Godec kao crkvenjak uz kojeg su nastupili još M. Sfiligoj, M. Blažić, Alija Puhovac i Ferruccio Manzin.“¹⁰⁷

Posebne pohvale kritičarka je uputila dobro uvježbanomu orkestru Narodnoga kazališta „Ivan Zajc“ iz Rijeke, dirigentu Vladimiru Beniću, redatelju Dinku Svobodi, scenografu D. Sokoliću, kostimografkinji Ružici Nenadović-Sokolić te zborovođi K. Kajdiju.¹⁰⁸

Dirigent Smareglijine opere bio je Davorin Hauptfeld, a režiser Henrik Neubauer. Solističke uloge pripale su Zorki Wolf (Marusa), Dinku Lupiju (Menico), Marinu Sfiligoju (Biaggio) te Ljubomiru Strgačiću, Ferrucciju Manzinu i Boženi Glavakovoj.¹⁰⁹ Kritičarka Žic pozitivno je pisala o izvedbi *Istarske svadbe*:

„U zanimljivoj scenografiji Nike Matula i režiji Henrika Neubauera odvijala se druge večeri na sceni Arene *Istarska svadba* A. Smareglie. Nešto slabiji odaziv publike nije nimalo utjecao na cjelokupnu dobru izvedbu opere... Solidan zbor ostvario je lijepu zvučnu pozadinu dok je koreograf namijenio baletu jednu stiliziranu plesnu inačicu. Publika je s iskrenim aplauzom prihvatila Istarsku svadbu.“¹¹⁰

¹⁰⁶ N. D.: „'Tosca' izvedena u Areni“, Glas Istre, 12. i 13. 7. 1980., 14.

¹⁰⁷ Žic, Ljeka: „Arena puna (opernog) zvuka“, Glas Istre, 16. 7. 1980., 8.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ N. D.: „'Trubadur' otvara pulski dio operne sezone“, Glas Istre, 10. 7. 1980., 8.

¹¹⁰ Žic, Ljeka: „Arena puna (opernog) zvuka“, Glas Istre, 16. 7. 1980., 8.

Posljednja izvedba opere *Trubadur* Giuseppea Verdija okupila je velik broj posjetitelja. Izvedbom je ravnao Davorin Hauptfeld, a režirao ju je Dinko Svoboda. Ferdinand Radovan tumačio je grofa Lunu, Mirella Toić Leonoru, Božena Glavakova Azucenu, a u ostalim su ulogama bili Viktor Bušljeta (Manrico) i Dinko Lupi (Ferrando).¹¹¹

Kritičarka Žic navela je da je djelo svojom kompleksnošću predstavljalo velike izazove svim izvođačima te da je redatelj Svoboda „trebao unijeti više dinamike na scenu jer su se pojedine slike doimale previše statično.”¹¹²

„Altistica Božena Glavakova još jednom je potvrdila svoje izuzetne interpretativne kvalitete, dok je Mirella Toić bila na dobrom putu kreiranja lika Leonore, Ferdinandu Radovanu očito više leži rola grofa Lune nego Scarpie pa je u *Trubaduru* ostavio znatno bolji dojam. Dok je Dinko Lupi u obje večeri bio podjednako dobar, izvrstan Viktor Bušljeta i dalje svojim tenorskim rolama osvaja publiku. Solidni epizodisti J. Bijelić, M. Blažić, I. Kumbatović i A. Puhovac uspješno su se uklopili u opernu sliku. Efektni zbornski nastupi došli su do puno izražaja naročito u drugom činu.”¹¹³

„U cijelosti vrlo uspješna predstava naišla je na veliko odobravanje publike”, zaključila je Ljerka Žic.¹¹⁴ Nakon opernih izvedbi u Puli slijedio je nastavak sezone u Opatiji i Rijeci.

11. Zaključak

Ambijent Arene gotovo je oduvijek očaravao publiku te se pokazao jedinstvenim mjestom za održavanje glazbeno-scenskih predstava. Stoga se s organiziranjem opernih sezona započelo već u tridesetim godinama 20. stoljeća, a u tome, jednome od najbolje očuvanih rimskih amfiteatara, u sedamdesetim godinama prošloga stoljeća odzvanjala su djela Verdija, Puccinija, Bizeta, Smareglije, Zajca i mnogih drugih domaćih i inozemnih umjetnika. Operne sezone 70-ih godina 20. stoljeća imale su veliku kulturnu važnost za grad Pulu, ali i šire. Organizatori sezona, „Istarska scena”, „Centar za scenske i likovne djelatnosti” i „Koncertna direkcija Zagreb”, omogućili su

¹¹¹ N. D.: „'Trubadur' otvara pulski dio operne sezone”, Glas Istre, 10. 7. 1980., 8.

¹¹² Žic, Ljerka: „Arena puna (opernog) zvuka”, Glas Istre, 16. 7. 1980., 8.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

ljubiteljima glazbe, posebno u sezoni 1976. godine, vrhunsku produkciju i izvedbe kakvih se ne bi posramili ni razvijeni glazbeni centri. Mnogobrojna slavna imena solista, dirigenata i orkestara svojim su izvedbama (bar nakratko) doprinijela pozicioniranju Pule na glazbenome zemljovidu Europe.

Organizirati tako zahtjevne i skupe operne priredbe nije bilo jednostavno. Vremenske su neprilike ometale operne sezone, podrška institucija ponekad je bila nedovoljna, često su završavale financijskim gubicima, međutim, kritike na operne izvedbe bile su gotovo uvijek iznimno pozitivne, a „kulturni kapital” za očuvanje operne umjetnosti u regiji, približavanje opere građanima te promicanje glazbeno-kulturnoga života grada Pule bio je nemjerljiv. Uz sezone svakako treba istaknuti i međunarodno natjecanje mladih opernih pjevača, koje se zbog potresa pokraj Udina 1976. godine nakratko preselilo u Pulu. Natjecanje je okupljalo pjevače sa svih kontinenata, a mnogi su natjecatelji kasnije razvili respektabilne karijere.

Usprkos financijskim neprilikama tijekom sedamdesetih godina 20. stoljeća operne su se sezone nastavile održavati i u osamdesetim godinama, u okviru tada već tradicionalne manifestacije „Opatija – Rijeka – Pula”. Godine 1980. na repertoaru su bile opere *Tosca* G. Puccinija, *Istarska svadba* A. Smareglije te *Trubadur* G. Verdija. Godine 1981. izvodile su se *Karolina Riječka* Ljube Kuntarića te Verdijev *Rigoletto*, a 1982. godine *Moć sudbine* Giuseppea Verdija te *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca. U 1983. i 1984. godini na rasporedu je bila samo po jedna opera – Verdijev *Rigoletto* 1983. te *Simone Boccanegra* istoga autora godinu dana kasnije. Nakon nekoliko godina pauze, 1987. godine na repertoaru je bila Verdijeva *Aida*, 1988. godine Verdijev *Nabucco*, a 1989. godine Bizetova *Carmen*. Operne predstave nastavile su se održavati i nakon osamostaljenja Hrvatske, sve do danas, u raznim organizacijskim oblicima („Histrion Festival”, „Pulsko kulturno ljeto”, gostovanja Opere ansambla HNK-a Ivana pl. Zajca iz Rijeke).¹¹⁵

Daljnja istraživanja ove teme svakako bi se trebala fokusirati na detaljnu obradu opernih sezona u osamdesetim godinama 20. stoljeća, na analizu utjecaja opernih izvedbi na lokalnu zajednicu te na već spomenutu manifestaciju – međunarodno natjecanje mladih opernih pjevača, u čijemu su žiriju bila svjetski poznata imena poput

¹¹⁵ Duraković, Lada: „Operne sezone u pulskoj Areni”. *Istrapedia, istarska internetska enciklopedija*, 2005. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/447/operne-sezone-u-pulskoj-areni>.

Marija del Monaco, Fedorea Barbierija, Pellegrina Ernettija, Hansa Gabora, Francesca Sicilianija, Gerharda Gebhardta i mnogih drugih.

S obzirom na to da Muzička akademija u Puli ima studijski smjer solističkoga pjevanja, svakako bi bilo zanimljivo i korisno kada bi se razmotrila ideja o ponovnome oživljavanju opernih sezona u kojemu bi mogli biti angažirani i pulski studenti (ali i studenti iz ostalih dijelova Hrvatske, pa i iz inozemstva). Ponovno uvođenje opernih sezona, kao i natjecanja mladih pjevača, bilo bi veoma važno: mladim bi se naraštajima pružila prilika za upoznavanje s opernom umjetnošću i razvijanje svojih talenata. Povratak opere na pozornicu Arene oplemenio bi kulturnu ponudu grada te potaknuo interes mladih generacija za klasičnu glazbu.

12. Popis literature

Barbieri-Jelača, M.: „Zajčev ‘Zrinjski’ u Papandopulovu izdanju”, Vjesnik, 20. 8. 1976., 7.

Barbieri-Jelača, M.: „Seviljski brijač na pola puta“, Vjesnik, 27. 8. 1977., 14.

B. B.: „Tri opere – deset izvedaba”, Glas Istre, 5. 7. 1976., 8.

B. B.: „Proba najavila spektakl”, Glas Istre, 12. 8. 1976., 4.

Barjaktarević, B.: „Nova unutrašnjost Arene”, Glas Istre, 16. 7. 1976., 4.

Barjaktarević, B.: „Opera se vraća u Arenu”, Glas Istre, 7. i 8. 8. 1976., 9.

D. M. F.: „Drugi veliki ispit Pule”, Glas Istre, 9. 8. 1976., 4.

Duraković, Lada: *Pulski glazbeni život u razdoblju fašističke diktature (1926.-1943)*. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2003.

Duraković, Lada: „Ususret narodu: Operne sezone u pulskoj Areni za vrijeme fašističke diktature (1930.-1940.)”, *Arti Musices* 33/ 2, 2003., 159–184.

Duraković, Lada: „Ususret narodu II: Prve poslijeratne operne sezone u pulskoj Areni (1949.-1952.)”, *Arti Musices* 38/2, 2007., 217–231.

Duraković, Lada: *Ideologija i glazbeni život: Pula 1945-1966*. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2010.

Duraković, Lada: „Operne sezone u pulskoj Areni”. *Istrapedia, istarska internetska enciklopedija*, 2005. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/447/operne-sezone-u-pulskoj-areni>.

Fike, Š.: „Aida na velikim pozornicama Opatije i Pule – To će biti doživljaj”, Glas Istre, 7. 8. 1970., 9.

Fike, Š.: „Sutra Aida u ambijentu pulske Arene”, Glas Istre, 12. 8. 1970., 9.

Fike, Š.: „Dva spektakla u Areni”, Glas Istre, 17. 8. 1970., 9.

Ivetac, J.: „‘Gubec-beg’ triput bolji od ‘Jesusa Christa Superstara’”, 15. 9. 1976., 8.

Klarić, I.: „U susret Danima opere i baleta u Puli: Po iskustva u Veronu”, Glas Istre, 22. 7. 1976., 4.

Krušić, Darko: Dnevnik Radio Pule, 20. 8. 1971.

L. D. L.: „‘Carmen’ eccellente con la Pospiš-Baldani”, La Voce del Popolo, 22. 8. 1971., 4.

M.: „Još jedan festival u Areni”, Glas Istre, 21. 1. 1976., 8.

M. B.: „Operna ‘diskriminacija’”, Glas Istre, 16. 8. 1976, 4.

M. V.: „Da – za Dane opere i baleta u Puli”, Glas Istre, 11. 2. 1976., 8.

M. V.: „Dani opere i baleta u Puli – ovog ljeta?”, Glas Istre, 19. 5. 1976., 8.

M. V.: „Proširuje se gledalište u Areni”, Glas Istre, 7. 7. 1976., 8.

Marin, Laura: *Glazbena svakodnevica Pule 1965.-1970. u ogledalu dnevnog tiska*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Muzička akademija, 2023.

Martinčević-Lipovčan, J.: „Obnovljeni ‘Zrinjski’ ispunio Arenu”, Vjesnik, 14. 8. 1976., 11.

Martinčević-Lipovčan, J.: „Dvojbeni ‘Trubadur’”, Vjesnik, 18. 8. 1976., 11.

Martinčević-Lipovčan, J.: „Ferdinand Radovan kao Zrinjski”, Vjesnik, 20. 8. 1976., 7.

Martinčević-Lipovčan, J.: „Ispravak”, Vjesnik, 21. 8. 1976., 11.

Martinčević-Lipovčan, J.: „Ne smijemo iznevjeriti očekivanja...”, Vjesnik, 28. 8. 1976., 11.

Mifka, N.: „Operna sezona prema zajedničkim potrebama regije”, Glas Istre, 26. 5. 1978., 8.

Mihajlović, B.: Dnevnik, 10. 8. 1976.

Mihajlović, B.: Dnevnik Radio Pule, 11. 8. 1976.

Mihajlović, B.: Dnevnik Radio Pule, 12. 8. 1976.

Mihajlović, B.: Dnevnik Radio Pule, 16. 8. 1976.

Mihajlović, B.: Dnevnik, 20. 8. 1976.

Mihajlović, Branislav: Dnevnik Radio Pule, 5. 8. 1976.

N. D.: „Siget u Areni”, Glas Istre, 9. 8. 1976., 4.

N. D.: „‘Trubadur’ pod kišnim kapima”, Glas Istre, 17. 8. 1976., 10.

N. D.: „Operna kolos-pozornica: da ili ne? ”, Glas Istre, 18. 8. 1976., 7.

N. D.: „‘Trubadur’ nema sreće”, Glas Istre, 20. 8. 1976., 8.

N. D.: „Večeras ‘Gubec-beg’”, Glas Istre, 20. 8. 1976., 8.

N. D.: „Nevrijeme ne štedi ‘Trubadura’”, Glas Istre, 23. 8. 1976., 4.

N. D.: „Gosti iz Budimpešte razgledali Arenu”, Glas Istre, 25. 8. 1976., 10.

N. D.: „Ugledna imena na natjecanju opernih pjevača”, Glas Istre, 25. 8. 1976., 10.

N. D.: „Koncert mladih glasova”, Glas Istre, 27. 8. 1976., 4.

N. D.: „Program pulskog ljeta”, Glas Istre, 21. 6. 1977., 8.

N. D.: „Dugo pulsko ljeto”, Glas Istre, 13. i 14. 8. 1977., 22.

N. D.: „Musical ‘O kućo mala’”, Glas Istre, 19. 8. 1977., 8.

N. D.: „‘Seviljski brijač’ i natjecanje mladih opernih pjevača”, Glas Istre, 19. 8. 1977., 8.

N. D.: „‘Seviljski brijač’ u zgradi kazališta”, Glas Istre, 22. 8. 1977., 8.

N. D.: „Večeras ‘Seviljski brijač’”, Glas Istre, 24. 8. 1977., 8.

N. D.: „‘Seviljski brijač’ kakvog se pamti”, Glas Istre, 26. 8. 1977., 8.

N. D.: „Započelo međunarodno natjecanje opernih pjevača”, Glas Istre, 22. 9. 1977., 8.

N. D.: „‘Operna sezona’ u srpnju”, Glas Istre, 2. 2. 1978., 8.

N. D.: „Večeras u Puli ‘Krabuljni ples’”, Glas Istre, 5. 7. 1978., 8.

N. D.: „‘Ero’ inaugurirao opernu sezonu”, Glas Istre, 6. 7. 1978., 8.

N. D.: „Izuzetan ‘Krabuljni ples’ i slab odaziv publike”, Glas Istre, 7. 7. 1978., 8.

N. D.: „‘Tosca’ u Areni”, Glas Istre, 8. 7. 1978., 14.

N. D.: „Prihvaćeni programi kulturnog razvitka”, Glas Istre, 17. 1. 1979., 8.

N. D.: „‘Istarska svadba’ otvara ‘sezonu’ u Puli”, Glas Istre, 2. 7. 1979., 10.

N. D.: „‘Ukleti’ Puljanin”, Glas Istre, 12. 7. 1979., 8.

N. D.: „‘Istarskom svadbom’ otvorena sezona u Areni”, Glas Istre, 14. 7. 1979., 16.

N. D.: „Posjet izvan očekivanja”, Glas Istre, 16. 7. 1979., 8.

N. D.: „‘Trubadur’ otvara pulski dio operne sezone”, Glas Istre, 10. 7. 1980., 8.

N. D.: „‘Tosca’ izvedena u Areni”, Glas Istre, 12. i 13. 7. 1980., 14.

Načinović, D.: „Jedno od najljepših opernih gledališta u svijetu”, Glas Istre, 6. 4. 1976., 12.

Načinović, D.: „Reprezentativni izvođači”, Glas Istre, 15. 4. 1976., 12.

Načinović, D.: „Čvršće veze Puljana s Pulom”, Glas Istre, 1. – 3. 5. 1976., 10

Načinović, D.: „Poput konja prije utrke”, Glas Istre, 15. i 16. 5. 1976., 8.

Načinović, D.: „Katia Ricciavelli i Vladislav Piavko – potvrdili dolazak u Pulu”, Glas Istre, 10. 6. 1976., 8.

Načinović, D.: „Integracija djelatnosti – zalog bolje kvalitete”, Glas Istre, 24. 6. 1976., 8.

Načinović, D.: „Perom i kamerom, ‘Trubadur’ baš za Arenu”, Glas Istre, 23. 7. 1976., 4.

Načinović, D.: „Događaj prvorazredne vrijednosti”, Glas Istre, 10. 8. 1976., 10.

Načinović, D.: „Onaj koji najviše trči”, Glas Istre, 12. 8. 1976., 11.

Pernić, R.: Dnevnik Radio Pule, 25. 7. 1977.

Pernić, R.: Dnevnik Radio Pule, 27. 8. 1977.

Pernić, R.: Dnevnik Radio Pule, 6. 7. 1978.

Pernić, Renato: Dnevnik Radio Pule, 15. 8. 1970.

S. T.: „Carmen u Areni”, Glas Istre, 18. 8. 1971., 4.

Sinčić, M.: „Operna sezona Opatija – Pula – Rijeka”, Kulturni vjesnik, 9. 9. 1978., 5.

Sinčić, M.: „U središtu pažnje Arena”, Kulturni vjesnik, 15. 9. 1976., 2.

Urošević, M.: „Kuća mala u velikoj Areni”, Vjesnik, 20. 8. 1977., 14

Zlatar, P.: „Početak sa ‘Zrinjskim’”, Vjesnik, 11. 8. 1976., 11.

Zlatar, P.: „Uplašila se – Arene”, Glas Istre, 12. 8. 1976., 11.

Zlatić, Slavko: „Veličanstveni ‘Zrinjski’”, Glas Istre, 13. 8. 1976., 8.

Zlatić, Slavko: „Operna sezona u pulskoj Areni”, Glas Istre, 17. 8. 1976., 10.

Zlatić, Slavko: „Repriza Zajčeve opere ‘Nikola Šubić Zrinjski’”, Glas Istre, 21. i 22. 8. 1976., 9.

Zlatić, Slavko: „‘Gubec-beg’ u pravom ambijentu”, Glas Istre, 23. 8. 1976., 8.

Zlatić, Slavko: „Uspjeh – unatoč otporima”, Glas Istre, 31. 8. 1976., 12.

Zlatić, Slavko: Dnevnik Radio Pule, 5. 7. 1978.

Zlatić, Slavko: Dnevnik Radio Pule, 7. 7. 1978.

Zlatić, Slavko: Dnevnik Radio Pule, 8. 7. 1978.

Zlatić, Slavko: Dnevnik Radio Pule, 13. 7. 1979.

Zlatić, Slavko: Dnevnik Radio Pule, 14. 7. 1979.

Žic, Ljerka: „Nova dimenzija zvuka”, Glas Istre, 11. 7. 1978., 8.

Žic, Ljerka: „Arena puna (opernog) zvuka”, Glas Istre, 16. 7. 1980., 8.

(nepotpisano): „Aida i Ero s onoga svijeta u Areni”, Glas Istre, 12. 8. 1970., 4.

(nepotpisano): „Ero u Areni”, Glas Istre, 18. 8. 1970., 13.

(nepotpisano): „Bit će to poseban doživljaj”, Glas Istre 17. 8. 1971., 12.

(nepotpisano): „Ruža Pošip-Baldani u naslovnoj ulozi Carmen”, Glas Istre, 17. 8. 1971., 15.

(nepotpisano): „Operna sezona 1976.”, Glas Istre, 17. i 18. 7. 1976., 24.

(nepotpisano): „Operna sezona 1976.”, 7. i 8. 8. 1976., 17.

(nepotpisano): „Nastupa stotinu mladih pjevača iz svijeta”, Glas Istre, 16. 8. 1977., 10.

(nepotpisano): „Arena bez operne glazbe”, Glas Istre, 23. 8. 1977., 10.

(nepotpisano): „Operna sezona počinje u Areni”, 8. 5. 1978., 8.

(nepotpisano) „Počinju programi operne sezone”, Glas Istre, 3. 7. 1978., 8

13. Sažetak

Ovaj diplomski rad bavi se istraživanjem opernih sezona u Puli tijekom 1970-ih godina. Cilj je rada bio identificirati ključne aktere događaja: izvedbe, soliste, organizacije i osobe koje su pridonijele tim manifestacijama, te razumjeti utjecaj društvenih i političkih okolnosti na kulturnu produkciju toga vremena. Korištena metodologija prilagođena je nedostatku službenih arhiva te je fokus istraživanja bio usmjeren na dostupne medijske izvore, posebno na istarske medije poput dnevnoga lista *Glas Istre*, zatim časopisa *Kulturni vjesnik* te Dnevnika Radija Pule. Rezultati istraživanja pokazuju da su operne sezone u Puli tijekom 70-ih godina 20. stoljeća bila veoma dinamične i bogate, s mnogim važnim premijerama i gostovanjima renomiranih svjetskih i lokalnih umjetnika. Posebno se ističe doprinos lokalnih kulturnih institucija i entuzijasta koji su uspjeli održati visoku razinu produkcije unatoč ekonomskim i političkim izazovima.

Ključne riječi: opera, Arena Pula, operne sezone 70-ih godina 20. stoljeća, „Dani opere i baleta”, međunarodno natjecanje mladih opernih pjevača

Summary

This graduate work deals with the research of opera seasons in Pula during the 1970s. The aim of work was to identify the key actors of the event: performances, soloists, organizations and persons who contributed to these manifestations, and to understand the influence of social and political circumstances on the cultural production of that time. The methodology used was adapted to the lack of official archives, and the focus of the research was on available media sources, especially on Istrian media such as the daily newspaper *Glas Istre*, then the magazine *Kulturni vjesnik* and *Dnevnik Radio Pula*. The results of research show that the opera seasons in Pula during the 70s of the 20th century were very dynamic and rich, with many important premieres and guest appearances by renowned international and local artists. The contribution of local cultural institutions and enthusiasts who, despite economic and political challenges, maintained a high level of production success is particularly noteworthy.

Key words: Arena Pula, opera seasons of the 70s of the 20th century, „Opera and ballet days“, international competition of young opera singers